

BALKANLARDA MERKEZ BÖLGEDE GAKÇI AĞIZLAR

Mefkûre MOLLOVA (Sofya)

I. Giriş:

Merkez bölge deyince Rahva (Orjahovo), Vraca (Vraca) Samokov kasabalarının doğusundan, Peştere kasabasının içinden, güneyde Devın kasabasının doğusundan, Kırcalı kasabasının kuzeyinden geçerek Türkiye sınırına varan bir hattın doğusunda ve kuzeyinde kalan kısmı anlarız. Buraya Romanya Türk ağızları, Yunanistanda Gümürcina, Dedeağaç kasabalarında ve bu alçağın köylerinde konuşulan Türk ağızları, Türkiye Trakyası ağızları ve standart (edebî) türkçe dahil olur. Gakçı (*gak*, „kak” -*çı*) terimiyle halk bazı veler sınıfı kelimelerde inisial *k* yerine *g* istimal etmekle seçilen toplumu adlandırır (meselâ: *gara goyun* „kara koyun”). Bu topluma *kakçılar* karşı koyar (yani *kara koyun*, *kak* diye konuşanlar). Bizim için *gakçı* ve *kakçı* terimlerinin münderecâtı daha geniş olup, *gakçı* ağızlar, *kakçı* ağızlardan daha bir sıra hususiyetlerle ayrılırlar. *Gakçı* ağızlar Anadolu ağızlarının Balkanlarda bir kolunu teşkil ederler. *Kakçı* ağızlar temiz Rumeli ağızları olup, Anadolu ağızlarıyla müşterek dialektal çizgileri azdır.

Balkanlarda asıl *gakçı* bölge Doğu Rodoplardır, ki hususi bir bölge meydana getirir. Bundan başka Merkez bölgede de küçük adalar şeklinde *gakçı* ağızlar vardır. Burada, bir makale sınırları dahilinde, işte bu ağızları genel çizgileriyle ele alacağız.

Merkez bölgedeki *gakçı* ağızları üç grupta toplayabiliriz:

1) Gorno Novo selo (Yenişâr) Türk ağzı

Gorno Novo selo köyü Eski Zağra, Çirpan, Filibe arasında yer alıp Eski Zağra ilçesine bağlanır. Biz bu köyü 1958 de ziyaret ettik. O vakit köy 220 hanelikti. Bura Türklerinin hemen hepsi alevî olup bâtiniye mezhebine mensupturlar. Bedreddin Semaviyi iyi tanırlar. Kendilerini Bedreddinin torunlarından addederler. Onun hayatını, efsaneleştirerek, anlatırlar. Ona Bedreddin Sultan peygamber derler. Bedreddin kültü ile ilgili nefesleri çoktur. Tasavvuf edebiyatı burada yaşayıp duruyor. (Köyde türkü düzen iki kadına rastladık.) Şeriatla tarikatı bağdaştıranlardanlar. Onlar için şeriat - ay, tarikat - gündür (*bizdâ ay da var, gün dâ var*, derler). Köyde

Hasan baba tekkesi ve köyün dışında, Hasan babanın müridi, Muhiddin Aptalın tekkesi vardır. Muhiddin Aptal tekkesine senede bir defa gidip dergâhını yaparmış. Bu dergâha Bulgarlar da katılmış. Kanaatlerine göre Hasan baba, Horasandan gelip bu köyü kurmuştur. Ayinlerini cuma akşamı yaparlar (*cuma awşamı-Muammed awşamı*). Hak, Muhammet, Aliyi bir mefhumda toplarlar.

Hayata mezheplerinden aldıkları felsefeyle bakmakta, insanda kardeşi aramaktaydılar (*biz yetmiş iki buçuk millétlün barışık*, diyor babaları Ethem dede). Misafirperver insanlar. Vardığın bir evden, öğle veya akşam olsun olmasın, sofraya koymadan çıkarmazlar.

Simaca, sarışın, beyaz, ekseri kaba burunlu, dolgun yanaklı, ufarak gözlü insanlar. Aralarında ince, uzun burunlu, kuru yanaklı, kara saçlı kara gözlü, fakat yine beyaz tenli olanları da var. Çetin yüzlü, azimkâr, Balkan insanları. Kadınları, mezheplerinin sağladığı emansipasyon neticesinde, çok munis kimseler.

Yaşlı erkekler çakşır giyiyorlar. Başlarına örülmüş kırmızı fese alaca sarık sarıyorlardı 1958 de. Kadınları donentari taşıyorlardı. Fakat ferace yoktu. Donlarının üstüne uzun, kara, evde dokuma fita sarıyorlardı, eteklik gibi. Başlarına beyaz veya çizgili pamuktan dokuma çarşaf örtüyorlardı. Ev içinde çemberle geziyorlardı; genç kadınlar - renkli çemberle, yaşlılar - siyah, kaba çemberle. Genç kızların, gelinlerin boynunda ince boncuktan dizilmiş ve ortasında bir altın olan gerdanlıklar vardı. Belikleri iki, iki.

2) Elena Balkanı Türk ağızları

Elena Balkanı (Elena-Tvârdica balkanı) Koca Balkanın orta-kuzey kısmında bulunur. Burada, Elena ilçesine bağlı 26 gâçkı köy vardır: Stroynovci, Starçište, Cradinka, Greevci, Gâlâbinka, Dolneni, Draganci, Kruşalak, Kânino, Makak, Manuşevci, Ravno selo, Çekanci, Černa Voda (Stevrek nahiyesine bağlı); Boževci, Kožon, Kozindol, Mâsârlüi, Sborište (Stara=Reka nahiyesine bağlı); Vâlçište, Dâboyo, Kamena, Niska-Poljana, Račenica (Strelci nahiyesine bağlı) ve Strelci nahiyesi. Bunlar küçük küçük dağ köyleri olup, bulgarca onlara *mahala* „mahalle” derler. Bu köyler aslında Elena Balkanı, Kotel Balkanı ve Sliven Balkanı arasında bulunurlar. Fakat adlı Elena kasabasına bağlı olduklarından, Elena Balkanı Türk ağızları terimini pratik bulduk.

Biz 1958 de Stevrek ve Stevrek nahiyesine bağlı Stara-Reka ve Ravno-Selo köylerini ziyaret ettik. İnsanları uzun boylu, atletik yapılı, çoğu sarışındır. Eğer Gorno Novo selo köylüleri ve Doğu Rodop Türkleri Horasandan gelmiş olduklarını iddia ediyorlarsa, bura insanları Anadoludan kopma olduklarını ağızdan ağıza yataırlar. Kaçan yerliler tarafından terkedilen köylere yerleştirilmiş olduklarını anlatırlar. Bazı köyleri ise sonradan türemiş (meselâ Stara Reka: *burda köw yok umuş, ormannıkmiş, ayı vâmiş, bubam ilin çocuklında deliksiz dâmiş*).

1958 de erkekleri fes, çakşır, kadınları donentari giyiyorlar, ferace örtünüyorlardı. Kadınlarının boynunda pek çok mangır para, boncuk gerdanlıklar vardı. Donlarının uçkurları nakış işlemeli. İki sıra olan belikleri de para, boncukla süslüydü.

3) Tozluk Türk ağızları

Tozluk, Gerlovo, Deliorman, Dobruca gibi bir coğrafi bölgenin adıdır. Burada gakçı ve kakçı köyler vardır. Gakçılar şunlardır: Treskavec, Središte, Ptičevo, Kabda; Panajot Hitovo köyünde gakçılıkla kakçılık karışıktır; Milin, Velevo, Konop, Bukak, Lubičevo, Razdelci, Dobrotica, Semerci, Gorna-Zlatica, Dolna-Zlatica, Bogomojsko, Glašataj (hepsi Omurtag ilçesine bağlı) pek az gakçıdır.

Bura insanları Anadolu'dan gelmedir. D. Gacanov onların Kastamonu ilçesinden kopma olduklarını haber verir¹. Anlaşılan, Elena Balkanı ve Tozluk gakçı Türkleri Anadolu'dan, Rodop ve Gorno Novo selo gakçı Türkleri ise, Anadolu'da eğlenmeyip, doğrudan Horasandan gelen birliklerdir. Bunları tetkik etmek tarihçilere, etnologlara, etnograflara düşer. Şunu da kaydedelim ki Tozluk Türkleri orta boylu, karışık tip insanlardır. Erkekleri çakşırlı, kadınları donentari giyiyorlardı 1956 da. Tertipleri biraz daha yayla köyleri tertibine yakındı.

Elena Balkanı ve Tozluk Türkleri sünnîdirler.

Tozluk gakçı ağızları hakkında ilk malûmatı D. Gacanov verir. Bu malûmata göre, Tozluk ağızları şu çizgileri taşır: 1) kelimebaşında tonlu gutüral ve dental bulunur: *geçi* „keçi”, *gari* „kari”, *gar* „kar”, *gaz* „kaz”, *gurt* „kurt”, *das* „tas” (bu yüzden de D. Gacanov bu ağza *ga*-ağızı adını vermiştir); 2) hiatüs mevcuttur: *büraa*, *oraa*, *bèaz*, *nèree*, *kasabaa*; 3) datifle akuzatif iltiması vardır: *büyani*, *oyani*, *berii*. Hep D. Gacanovun kanaatinde, bu ağız, Popovo ağzının tesiri altında iki alt-ağız bölünür: Türbe alt-ağızı ve Işıklar alt-ağızı. Birinci alt-ağızda şimdiki zaman *geliern*, *geliern*, *geliern*; ikinci alt-ağızda ise: *geliorm*, *geliorsun*, *gelioru*². Popovo ve Gerlovo ağızlarının tesiri okadar büyük olmuştur ki, bugün artık Tozlukta yalnız gakçılığın artıntılarında söz edebiliriz. En gakçı köy Treskavec'tir. Treskavec'i 1953 te Prof. M. Şiraliev ziyaret etmiştir. Türk dialektolojisi kurslarında Treskavec ağ-

1 D. G a d z a n o v, Vorläufiger Bericht über eine im Auftrag der Balkan-Kommission der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien durch Nordost-Bulgarien unternommene Reise zum Zweg der türkischen Dialektstudien, unternommen von D.G., Aus dem Anzeiger der philos.-his. Kl. Ak. d. W. vom 8 Febr. (Jahrgang 1911, N-V), s. 9.

2 M. M o l l o v a, Dimitar Gadzanov et les parlers turcs dans les Balkans, „Linguistique balkanique“, XIV, 2, 1970, s. 101.

zından da bahseder. D. Gacanovun verdiği *gelilerin* şimdiki zamanını zikreder ve burada I.ş.t. şahıs takısının *-n* olduğunu belirtir³.

Biz Moravka ve Treskavec köylerini 1956 da ziyaret ettik. Razdelci, Dobrotica, Konop, Ljubičevo köyleri hakkında malûmatı, bu bölgeyi 1953, 1957 yıllarında ziyaret eden Riza MOLLOV'un defterlerinden aldık.

Gorno Novo selo ve Elena Balkanı Türk ağızları hakkında haber ilk defa 1962 de verildi⁴.

Bu üç grupu birleştiren çizgiler yanı sıra, her grupun kendine ait hususiyetleri de vardır. Üç gruba da has çizgileri işaretlesiz bırakacak, ayrı ayrı gruplara has olanlarını ise: G (Gorno Novo selo), E(Elena Balkanı Türk ağızları), T(Tozluk Türk ağızları) kısaltmalarıyla işaret edeceğiz.

II. Fonetik

1. Vokalizm

1.1. Kısa vokaller: *a, ä/e/e, ı/î, i, o, ö, u, ü*

e - kapalı *e* olup T, E ağızlarında şimdiki zaman takısında belirir: *aleerîn* „alıyorum”;

i - velo-palatal *ı*, ki yine T, E ağızlarında şimdiki zaman takısından sonra şahıs takılarında *r* vibrantından sonra belirir: *aleerîn, aleerî, aleerîs*;

ä - geniş *e*, ki bütün mevzileri henüz tespit edilmemiştir. Kıymeti standart dildeki *ä* nin aynidir. Fakat standart dildeki *ä* nin yeri henüz incelenmemiştir.

1.2. Uzun vokaller: » *â, ä/ê, î, î, ô, ö, û, ü*

Uzun vokaller şu kelime ve mevzilerde belirir:

a) bazı arapça ve farsça ödünçlemelerde: *ukāra* „fukara“ G (ar.), *cāzı garı* „cadı karı“ (fa.);

b) kontraksiyon neticesinde: *yollācan* „yollayacağım”;

c) bir konsonun düşmesi veya ona takaddüm eden vokal tarafından asimile edilmesi veya monoftongezon neticesinde: *dā* < *dağ*, *kū* < *küy/köyg*;

d) *r* konsonu önünde *a* pozisyonel bir uzunluğa sahiptir: *gār* „kar”;

e) folklor dilinde (esasen türküde) esası vokalle biten bir fiilin *-yor*, şimdiki zaman takısı aldığıında ve bu zamanın menfi şeklinde uzar: *ağlāyor*; *indim çeşmä, akmāyor yar yüzümä bakmāyor*;

f) düşmüş fonemler, arada konson olmasına rağmen, takaddüm eden vokali uzatır: *günäk* „gömlek“ < **günnäk* < *gönläk*; Rod 67 *gürnäk*.

3. M. Şiraliyev, Türk dialektolojisi, Sofya, 1954, s. 77, 78 (daktilo).

4. M. Mollova, Les ga-dialectes turcs dans les Balkans et leur rapport avec les autres langues turques, „Ling. Balk.“, IV, 1962, s. 110-111.

2. Konsonantizm

2.1. Konsonlar: *b, c, ç, d, f, g, g', h, j, k, k', l, l', m, n, p, r, s, ş, t, v/w, y, z;* *ğ, n* yoktur. G ağızında *f* tonlulaşır. Bu foneme ancak özenme ile başvuruyor, o da başka ağızlarda ve standart dildeki *v'yı f* yapmakla: *fekil < vekil, kofan < kovan, kufetli < kuvvetli*, Bir de *h > f* tebeddülünde: *Nuf < Nuh, urf < ruh*.

2.2 Ekspresif uzunluk: *gocca gece uyumadım E, éll'an teşindi hep hasta T, aşşülâ*.
Fonemlerin kıymeti standart dilde fonemlerinkiyle müşabihdir.

3. Palato-veler vokal ahengi

Defektif yardımcı fiil, ayrı kullanıldığı vakit, palato-veler ahengine tabi tutulur (G, E ağızlarında): *var imiş, bir imiş*. G ağızında şimdiki zaman takısı *-iwarı/-iweri* olup palato-veler vokal ahengine tabi tutulur: *alıwarım* „alıyorum”, *biliwerin* „biliyorum”; E ağızlarında şimdiki zaman takısı *-wareeri/-wereeri* olup, burada da *-war/-wer* palato-veler ahengine tabi tutuluyor: *alwareerin* „alıyorum”, *bilweree-rin* „biliyorum”. Her üç grupta da *-kan/-kän, -ka/-kä* gerundif takısı palato-veler ahengine tabi tutulur: *almışkan, almışka, bilmışkän, bilmışkä*.

Palato-veler vokal ahengine tabi tutulmayan takılar:

T. E ağızlarında *-eeri,-ee* şimdiki zaman takısı: *aléerin* „alıyorum”, *biléerin* „biliyorum”, *aléen, biléen*;

-ên I.ş.t. iltizam takısı, *-an* la paralel olarak: *kör olên/olân* „kör olayım”;

E ağızlarında palatalizasyon (B. § 27) hadisesi başgösterdiği zaman: *yoklîm* „yokluğum” ve nakli geçmişî I.ş.t. ve ç şahıs takıları: *almış* „almışım” *almışis* „almışız”.

4. Labial vokal ahengi

Defektif yardımcı fiil, muhafaza edildiği takdirde, labial vokal ahengine tabi tutulur; (G, E ağızlarında): *yok udu, gül üdü*.

İstisna: *torin* „torun” G.

5. Konson ahengi

Gelecek zaman takısı bazan, ya takaddüm eden vokale tesir ederek onu tonlu konsona çevirir, ya da kendisi müteessir olarak tonsuzlaşır: *sadcan/satçan* „şatacağım”. Kelime sonunda yalnız *s* sızıcısı mümkün olduğundan, ondan sonra gelen afrikat da tonsuzdur: *fransısça* „fransızca”.

6. Tenasüp (correspondances)

Ø ∞ a: *yâpyannıs* G ∞ *yapayalnız*⁵

a ∞ e: *gârdaş* ∞ *kardeş*, *alma* ∞ *elma*

5 Tenasüp işaretinden sonra / ~ / edebi türkçeden alınan misâller.

- ı ∞ i; hâdi G ∞ hadi, sıvış- T ∞ siviş-/sıvış-
ı ∞ u: yâmur ∞ yağmur, yımırta ∞ yumurta, (h) amur ∞ hamur, bıkâ ∞ bukağı,
çibık, ∞ çubuk, çamır ∞ çamur, çabık ∞ çabuk, yıvır- E ∞ yoğur-, yıva T ∞
yuva, bırda G ∞ burada, bıawşam T ∞ bu akşam, sıs- E ∞ sus-
i ∞ e: pismet G ∞ peksimet, ni T, E ∞ ne, iye ∞ ege, ti T ∞ işte, dıver-
T, E ∞ de-, il'â T ∞ elâ
i ∞ i: sali ∞ salı
i ∞ u: torin G ∞ torun
i ∞ ü: tih T ∞ tüh
o ∞ a: boba G ∞ baba
ö ∞ e: mömä E ∞ meme
ö ∞ ü: yörü- ∞ yürü-, böyük/böük E ∞ büyük, tömbek G ∞ tümбек
u ∞ a: buba E, T ∞ baba
u ∞ i: kabur G ∞ kabir
u ∞ o: huas ∞ boğaz, kuva G ∞ kova, uva ∞ ova, enikunü ∞ enikonu
ü ∞ e: ürü- E ∞ üre-
ü ∞ ö: süle- ∞ söyle-, güvëm eri „çakal eriği” ∞ gögem „yeşile çalar mor”
ü ∞ u: çocuk G ∞ çocuk
çç ∞ ç: küççük G ∞ küçük; Rod 71 güççük/güççük
g ∞ ğ: aga ∞ ağabey, éger ∞ eğer
h ∞ v: hur- T, G ∞ vur-
l ∞ r: (ulaçta): âlaşalak ∞ ağlaşarak, güleş T-Moravka ∞ güres
ll ∞ v: sallaş- G ∞ savaş-
lly ∞ y: golver-/goyver- ∞ koyuver-
n ∞ ğ: deniş- E ∞ değiş-
nd ∞ md: şindi ∞ şimdi
nt ∞ t: çeşint ∞ çeşit, çantı „hanş” Ev çatı „insan ve hayvan iskeleti”
r ∞ z: görük-G ∞ gözük-
t ∞ n: nestâ ∞ nesne
v ∞ ğ: avır/avur T, E ∞ ağır
w ∞ y: köw E, T ∞ köy
y ∞ ğ: buyday E ∞ buğday, iye ∞ ege
aw ∞ ak: awşam ∞ akşam

7. Daralma

ey, eĝ, eĝi, ye > î: dîmân < deĝirmen G, Sîdi < Seydi G, îşi < *eĝşi
„ekşi”, sî (r) t- < seĝirt-, îsik < *eĝsik „eksik”, sîrâk <
seĝrâk/seyrâk, lîlak < leylâk, (h) îbâ < heybâ/heĝbâ
mîdan < meydan, şîtan < şeytan, îrâk < eĝrâk, pînir <

peynir, *îri* < *eğri*, *îlen-* < *eğlen-*, *dînak* < *değnak*,
gîr- < *geğir-*, *îl-* < *eğil-*, *dî-* < *değ-*, *dîl|dil* < *devil*,
ingä < *yengä*, *Zînäp* < *Zeynäp*, *Mîräm* < *Meyräm* < *Meryem*.;
 Pann 143 *Meyrem*.

oğ, *oğu* > *û*: *sûk* < *soğuk*, *dûr-* < *doğur-*, *dûrul-* < *doğrul-*, *ûraş-* <
oğraş-, *yûrt* < *yoğurt*, *bûl-* < *boğul-*, *ûr* < *oğur* „uğur”, *ulak* <
oğlak, *ûşa-* < **oğşa-* „okşamak”, *tûm* < *toğum/tohum*, *umaç* < *oğmaç*, *suân*
 < *soğan*.

öy, *ög*, *öğü*, *öyü* > *ü*: *bülä* < *böylä* G, T, *kü* < *köy* G, *sü-* < *sög-*, *ülän* < *öğlän*
 „ög-le”, *ülä* G, T < *öylä*, *ün* < *ögün*, *dü-* < *dög-*, *üt* < *ögüt*, *süt* < *sөгüt*,
çü- < *çög-*, *bür-* < *bögür-*, *güs* < *gөгüs*, *bün* < **buğün* „bugün” G, T, *ük* <
höyük G, *üsür-* < **ögsür-* „öksürmek”.

8. Kontraksiyon

ağı,aha, *ahı*, *iha*, *iha*, *ana* > *â*: *oklâ* < *oklağı* „oklava”, *âr-* < *ağır-* „ağırımak”,
bâşla- < *bağışla-*, *dât-* < *dağıt-*, *dânik* < *dağınık*, *yapâ* < *yapağı*, *lâm* < *lağım*;
dâ < *daha*, *sân* < *şahan*, *lâna* < *lahana*, *nasât* < *nasihat* „nasihat”, *son nâyet*
 < (*en*) *nihayet* T, *ırât* < *rahat*, *şâdât* < *şahadât*, *pâlî* < *pahalı*, *sâp* < *sahıp* „sahip”,
Sabât < *Sabahat*: *kâr* < *kahır*; *bâ* < *bana* „bana” G, *sâ* < *sana* „sana” G,
oklâ < *oklağı* „oklava”

arı+ konson > *â+* konson; *eri+* konson > *ä+* konson (umumî): *yapraklâmu* <
yapraklarımı, *gözlâmi* < *gözlerimi*: *sâmsak sarımsak* E

aya > *â*: *eye* > *ä* (gelecek zamanda): *yollâcan* „yollayacağım”, *bellâcân* „belleyece-
 ğim”.

ayı > *â*; *eyi* > *ä* 1) gerundifte: *-dinân|-tinân|-dunân|-tunân|-dinân|-tinân|-dünân|-
 tünân* < *-dınayın|-tınayın|-dunayın|-tunayın*...;

2) esasî *a* veya *e* ile biten bir fiilin II.ş.ç. emir kipinde:

başlân < *başlayın*, *işlân* < *işleyin*;

3) II.ş.ç. emir kipinin menfî şeklinde: *almân* < *almayın*, *bilmân* < *bilmeyin*

4) esasî bir konsonla biten bir fiilin I.ş.t. iltizam kipinde:

alân < *alayın* „alayım”, *bilân* < *bileyin* „bileyim”, *kör olên* < *kör* olayın*
 „kör olayım” T

eği > *ä*: *därmân* < *değirmân* T

eni > *ä*: *sân* < *senin* G, *bâm* < *benim* G

iği > *î*: *çîr-* < *çığır-* „çağırmaq”, *sîrtmaç* < *sığirtmaç*.

uha, *ua* > *â*: *mâlim* < *muallim*, *mârebâ*, < *muharebâ*, *mâbet* < *muhabbet*

iyi, *ihi* > *î* (umumî): *yîp* < *yiyip* „yeyip”, *zîn* < *zihin*

ısı > *ı*, *isi* > *i*:

1) gelecek zamanın II.ş.t. sorgu şeklinde: *alcâ min* „alacak mısınız?”, *bilcâ min*

„bilecek misin?“, *bulcâ min* „bulacak mısın?“, *gülcâ min* „gülecek misin?“ G

2) isim fiillerinin şimdiki zaman II.ş.t. sorgu şeklinde:

ana min „ana mısın?“ G;

3) geniş zaman II.ş.t. ve ç. menfi-sorgu şeklinde: *almân mı* < * *almasın mı* „almaz mısın?“

Kelimeler arası kontraksiyon

Mıstavagam < *Mıstava agam*, *néslân* < *nâ işlân* „ne işliyeyim?“, *nana* < *nâ yana* „nereye?“ G, *Hacosman* < *Hacı Osman*, *Karasan* < *Kara Hasan*, *Alibram* < *Ali İbrahim*, *tô* < *te o* „işte o“, *nâptı* < *nâ yaptı*. Görüldüğü gibi, bir geniş, bir dar vokalin kontraksiyonunda geniş vokal galip çıkar: *âr* < *ağır*.

9. Haploloji

nâp < *nâ yapıp* „niçin“ G, *burasın insanı* < *burasının i.*, *ôn* < *onun* (zm). *gayna* < *gaynana* „kaynana“.

10. Tonluluk

b- *barmak* G, E ∞ *parmak*, *binar* G ∞ *pınar*, *biş-* G, E ∞ *piş-*

g- *gari* ∞ *kari*, *gal-* ∞ *kal-*, *gol* ∞ *kol*, *gızı* ∞ *kızı*, *gazi* ∞ *kazi*, *gara* ∞ *kara*, *goyun*; ∞ *koyun*, *guvan* ∞ *kovan*, *gargı* ∞ *kargı*, *golay* ∞ *kolay*, *guru* ∞ *kuru*, *guru* ∞ *kuru-*, *gan* ∞ *kan*, *gızıl* ∞ *kızıl*, *guzu* ∞ *kuzu*, *gaptı* ∞ *kaptı*, *gavak* ∞ *kavak*, *gurt* ∞ *kurt*, *gırmızı* ∞ *kırmızı*, *gızan* ∞ *kızan*, *gış* ∞ *kış*, *gır* ∞ *kır*, *gulak* ∞ *kulak*, *galın* ∞ *kalın*, *gıy-* ∞ *kıy-*, *goyu* ∞ *koyu*, *galk-* ∞ *kalk-*, *gork-* ∞ *kork-*, *gorku* ∞ *korku*, *gurak* ∞ *kurak*, *guyruk* ∞ *kuyruk*, *gaba* ∞ *kaba*, *gonuş-* ∞ *konuş-*, *goca gari* ∞ *koca kari*, *garga* ∞ *karga*, *gırbaç* ∞ *kırbaç*, *gırlangıç* ∞ *kırlangıç*, *gaynata* ∞ *kaynata*, *ganat* ∞ *kanat*, *gorun-* ∞ *korun-*, *gak-* ∞ *kak-*, *gabak* ∞ *kabak*, *gabık* ∞ *kabık*, *galbir* ∞ *kalbur*, *gayna-* ∞ *kayna-*, *gärdeş* ∞ *kärdeş*, *gap* ∞ *kab*, *galay* ∞ *kalay*, *gaç-* ∞ *kaç-*, *gatır* ∞ *katır*, *garımca* ∞ *karımca*, *gaur* ∞ *kavur-*, *gauş-* ∞ *kavuş-*; *gün gauş-* „gün batmak“, *gawtan* G ∞ *kaftan*, *gaval* ∞ *kaval*, *Gaygusuz Abdal* G ∞ *Kaygusuz Abdal*, *gayna-* ∞ *kayna-*, *gazan* ∞ *kazan*, *gon-* ∞ *kon-*, *gouk* ∞ *koyuk*, *gayınçi* E ∞ *kayın* (akraba), *gazık* ∞ *kazık*, *gurban* ∞ *kurban*, *guy-* ∞ *koy-*, *gum* ∞ *kum* (Rod kum), *gumbara* ∞ *kumbara*, *gücük* T ∞ *küçük*, *geçe* G ∞ *keçe*.

d- *dan* ∞ *tan*, *dak-* ∞ *tak-*, *dırnak* ∞ *tırnak*, *dawşan* ∞ *tavşan*, *dara-* ∞ *tara-*, *darak* ∞ *tarak*, *daş* G ∞ *taş*, *dünäk* G ∞ *tünek*, *dürkü* T ∞ *türkü*

-c- *gücük* T ∞ *küçük*

-d- *annadıl-* ∞ *anlatıl-*, *okudul-* ∞ *okutul-*, *dûruldul-* ∞ *doğrultul-*, *gözledil-* ∞ *gözletil-*, *camnadıl-* ∞ *camlatıl-* v.s.

-v- *tüvek* G ∞ *tüfek*, *gawtan* G ∞ *kaftan*, *çiwçi* G ∞ *çiftçi*, *çiwı* G ∞ *çift*, *çiwtä* G ∞ *çifte*

z- *zın* G ∞ *sığın*.

11. Tonsuzluk

- ç- pençirä ∞ pencere
 k-, -k- kölgä T ∞ gölge, kümüş T ∞ gümüş, kün E ∞ gün, kezle- ∞ gezle-, kazel
 G ∞ gazal, çokal- ∞ çoğal-, çoku ∞ çoğu, hankı E ∞ hangi
 p- pelik ∞ belik
 s- sincir T, E ∞ zincir (bu kelimenin fars asıllı olduğu şüphelidir)
 t- tik- G ∞ dik-, tikiş G ∞ dikiş, tös E ∞ dös, türt- E ∞ dürt-.

12. Tonlulaşma

- f > v: G ağzında: nāvilä < nafile, Nutviye < Lütfiye, ves < fes, Sowya < Sofya;
 viçi < fiçi, vırsıs/z < fırsız < hırsız, vızlı < fıızlı (Rod fıızlı) < hızlı, vayda <
 fayda, Vatma < Fatma, kava < kafa, mārivet < marifet, vıfat < fiyat, misā-
 vir < musāfir „misafir”, vilican < fincan, vārä < fare, kalva < kalfa, taraw
 < taraf, never < nefer, vener < fener, venā < fenā, vıta < fita „hindi”, vāni
 < fāni, vıryas/z < fıryaz „feryat”, vurın < fırın, Vahri, < Fahri, vāis/z < fāiz,
 val < fal, valan < falan, valvara < falfara < farfara, vark < fark, vason < fason,
 vazla < fazla, velek < felek, ver < fer, verecä < feracä, Verit < Ferit, ver-
 man < ferman; vir vir < fir fir, vıstık < fistik, vıdan < fıdan, vıkir < fikir, vil
 < fil, vil'an < fil'an, vilim < filim, viträ < fiträ, vişenk < fişenk, vitil < fitil,
 vitnä < fitnä, vrenk < frenk, Vuat < Fuat, dévol- < defol-, kenew < kenef, aw
 < af, sinw < sımf,
 (h) awıs/z < hafız, (h) aviw < hafif, (h) aviyet < hafiyet, küw < küf, küvür <
 küfür, küvar < kufar „bavul”, Nāziw < Nazif, (H) akiw < Hakif, awyon <
 afyon, averim < aferin, Awrika < Afrika, avacan < afacan, gawläät < gaflät
 emviye < enfiye, vilis/z < filiz, vıransıs/z < fransız, Mistava < Mustafa E,
 T, G. law < laf T, E, G. saw < saf G, E, (h) awta < hafta G, E,
 k > g: gadı < kadı, guvet < kuvvet, galem < kalem, gal'a < kal'a „kale” (türkü-
 de) T, şawgı < şavkı akuzatif G. talgın < talkın (türküde) T
 p > b: bidä < pidä E, babuç < fa. papuş E
 s > z: zewda < sevda G, zebep < sebep, zanāt < san'at, aptezli < apteşli.

13. Tonsuzlaşma

- d > t: Mēti < Mehdi G. türüs < dürüst E, kater < kader G.
 g > k: kam < gam G, kurbet < gurbet G, kayrı < gayrı, kas/z < gaz, künaw G, <
 künaf (Rod künaf) < günah, kuma < guma „lâstik” T, karip < garip G.
 v > f: neft < mavt „ölüm” T; özenme: fatan < vatan G, fasiyet < vasiyet G.

14. Asimilâsyon

14.1. Vokal asimilâsyonu

Progresif

e... i.. a > e... i... e: *pénsiye* < bulg. *pénsija* „emeklik aylığı”

ü... i > ü... ü: *mürüt* < *mürüt* G. *mümün* < *mümin*

ä... a > ä... ä: *ämmä/ämä* „amma” G < fa. *amma* (ar.)

u... ı... ı > u... u... u: *sûsuru* „dişi manda” T < *su sigırı*

o... e > o... a: *sosa* < *şose* E-Stara Reka

Regresif

a... e... ä > e... e... ä: *merkemä* < *mahkemä* G

i... ü > ü... ü: *bülür* < *billür* T

e... a... ä > a... a... ä: *barabär* < *berabär* G

i... a > ı... a: *nışan* < *nışan*, *zından* < *zından*, *tayın* < *tayın* T, *sıyrbas/z* < *sihirbaz*
cd/št > jd: *rüjdiye* < *rüştiye*, *mejdiye* < *mecdiye*

rh > rr: *şerrat* < *şerhat* < *şerihat* < *şeriat* G

rl > ll: *güllük* < *gürlük* G, *bullāda* < *buralarda* G, *gidiwellä* „gidiyorlar” G

ln > ll: *ollen* < bulg. *uvolnen* „azlolunan” G

Regresif

n...l > l... l: *eliläki* < *en ilerki* „ilk defa, önce, en önce”: = *geldindä*

tükü çıkardı G, *güllük* < *günlük* „emek günü” E-Stevrek (fakat aynı ağızda:
günnük „günlük”)

rt > tt: *bittā* < *bir taha* „bir daha”

sç > çç: *Uruççuk|Urusçuk*

s... z > z... z: *zarzavat* < *sebzevat*

şş > ss (nakli geçmişin II.ş.t. ve ç. unda): *almıssın* < *almışsın* E

Rod Ardino alt-dialeckt (sous-dialecte d'Ardino), Nevrokop Türk ağızı *almıssın*, *sosa* < *şose* E-Stara Reka

ıs > ss: *yassı* < *yatsı* T.

v... p > p... p: *espap* < *esvap*

15. Disimilâsyon

k... k > r... k: *yürsäk* < *yüksäk* T

l... l > n... l: *sinsilä* < *silsilä* G

n... n > l... n: *vilican* G, *filcan* T, E < *fincan*, *lisan* < *nisan* E;

miltan < *mintan* T

nn > mm > mb: *musambacılık* „ihmalcılık” << *musanna* „uydurma, düzme” G

n... n > r... n: *ardan sonacıma* < *andan sonracığıma* „ondan sonra” T

- r... r* > *l... r*: *bilgadir* < bulg. *brigadir* „kolbaşı”, *belbär* < *berbär*,
falfara E, T, *valvara* G < *farfara*, *kilbar* < *kehribar* (fa.)
n... n > *n... r*: *kumandar* < *kumandan* T (farsça *-dar* ekinin etkisi altında olacak).
nn... m > *mn... m*: *cemnem* < *cennem* < *cehennem* G (asimilasyon-disimilasyon).
m... n... n > *m... n... m*: *mengemä* < *mengenä* (yun.) (disimilasyon-asimilasyon).

16. Labializasyon

- bi* > *bö*: *böbär* < *bibär* E
ok > *op*: *doptiri* (şahsî) < *doktor* E
f... n > *f... m*: *aferim* < *aferin* E, T
nv > *mv*: *emviye* < *enviye* < *enfiye* G
y > *m*: *makuf* < *vakuf* „vakıf” E
uh > *u... f*: *urf* < *ruh* G.
üh > *üf*: *müfir* < *mühür* G.

17. Delabializasyon

- um* > *im*: *mārim gal-* < *mahrum kal-*
mu > *mi*: *Mistava* < *Mustafa*, *Māmūt* < *Mahmut*, *mīsāvir* < *musāfir* „misafir” G,
Müddin < *Muhiddin* G, *armut* < *armut* T, *māmis/z* < *mahmuz*
vu > *vi*: *arnavit* < *arnavut* E
bu > *bi*: *bülka* „huristiyan gelini, hanımı” < bulg. *bülka* G, *sabın* < *sabun* G.
u > *i*: *aydıt* < *haydıt* G, *mālıkāt* < *mahlūkāt* G, *macın* < *macun* E.
m... p > *n... p*: *nesep* < *mezhep* G, *naştrapa* < *maştrapa* < *maşraba* G, *neft* <
mevt „ölüm” T.
p > *f*: *kefāzä* < *kepāzä* E.

18. Epantez

- telgraf* < *telgraf*, *kadreva* < bulg. *kadreva* „kıvırcık” G.
i *doptiri* < *doktor* E, *vilican* < *filcan* < *fincan* G.
u *dokturu* < *doktor*, *opušt* < bulg. *obšt* „umum”: = *iş* E.
şr > *ştr*: *naştrapa* << *maşraba* G.

19. Protez

- l* önünde: *ilaw* G, *il'âzım* < *lâzım*, *ulaw* < *laf* E, *ilimon* < *limon*
r önünde: *urus* < *rus*, *Uruçuk* < *Ruşçuk*, *urum* < *rum*, *uruba* < *ruba*, *ırâzı* <
razi, *wât* < *rahat*, *İrza* < *Riza* G, *Erecep* < *Recep*

ş önünde: *işän* < *şän*
 Protetik *h*: *hülkä* < *ülkä* T.

20. Fonem düşmesi

- ı* *sopallar* < *sopahılar*, *ıldız/z* < *yıldız* T, *pâllık* < *pâllık* < *pahalık*
i *pismet* < **piksimet* „peksimet” G, *Emnä* < *Eminä*, (H) *atçä* < *Haticä*
u *Soflar kü* < *Sofular köyü*, *çastık* „kesilmek için ayrılan koru” T < bulg. *učas-tâk*, *ollen* „azlolunan” G < bulg. *uvolnen*
k *pismet* G, *gulâ tözü* < *gulak* | **gulağı* t. „kulak tözü” E.
l *Güsüm* < *Gülsüm* E, *béki* < *bélki*, *dî mi* < *değil mi* *nas osa* < *nasıl olsa* T, *h* (kelime içinde ve sonunda düşmesine rağmen dil şuurunda yerini kaybetmemiştir; kelime başında tektifsiz bir muhitte düşer): *şey/şeh* < *şeyh* G. *Mâmit* < *Mahmut*, *sabâ* < *sabah*, *şeit* < *şehit*, *tât* < *taht*, *tâta* < *tahta*, *mâsus* < *mahsus*, *îtiyar* | *ihitiyar*, *Mêti* < *Mehdi* G, *anâtar* < *anahtar* T, *âlat* < *ahlat* G, *bâçä* < *bahçä*, *mârim* < *mahrum*, *Zörä* < *Zöhrä* G, *ukâra* < **hukâra* < *fukâra* G, *ûta* < **huta* < *futa* G, *Sali* < *Salih*, *Alla* | *Allah*
r a) esasî *r* ile biten fiillerin geniş zamanının dar morfemli şeklinde: *duru* < *durur*, *oturu* < *oturur*, *getiri* < *getirir*, *annattırı* < *anlattırır*;
 b) bazı fiillerin II.ş.t. emir kipinde: *otû!* < *otur!*, *dû!* < *dur!*, *geti* < *getir!* *götü!* < *götür!* (fakat *bur!* *dür!* *sür!* *ger!* *sor!* *ser!*);
 c) Konson önünde *r* E-Strelci, Stara Reka ağızlarında muntazaman düşer: *âpa* < *arpa*, *tôba* < *torba*, *kîk* < *kîrk*, *çôba* < *çorba*;
 d) öteki ağızlarda da ihtiyarî olarak konson önünde *r* düşer (veya muhafaza edilir): *dîmân* < *değirmen* G, *nêdä* < *nerdä*, *aut* < *avurt* G, *tekêlen-* < *tekerlen-* G, *sakâlan-* < *sakarlan-* G, *tutâsa* | < *tutarsa*, *vâ* < *var*, *tâla* < *târla*, *onnâlan* < *onlarlan* „onlarla”, *gâsı* „karısı”, *bölcä* < *börülcä* T, *hâyı!* „hâyır” < fa. *nâ hayr* (ar.), *sâmsak* < *sarımsak* E.
 e) *arı*, *eri* sekanslarında (B § 8):
m *grafon* < *gramfon* < *gramofon* E.
n *îsan* | *insan*, *içi* < *için*
t (iki konsonla biten hecede, bu iki konsondan ikincisi *t* olduğu takdirde veya iki konson arasında): *dos* < *dos*, *pos* < *post*, *yâdes* < *yâdest* „lades” (fa.), *çifçi* T, E, *çiwçi* G < *çiftçi* | *çiwçi*, *aptēs/z* < *abdest*, *türüs* E, *dürüs* T, G < *dürüst*, *serbes* < *serbest*; fakat *dos*, *pos*, *serbes* kelimelerine vokalle başlayan bir takı eklendiğinde *t* tekrar belirir: *dosta*, *postu*, *serbésis*; *kümbä* < *kümbät* T-Konop
adar | *adan* > â: *kâ* < *kadar* | *kadan* G.
hi *aleyssel’âm* < *aleyhissel’âm*.

21. Sadeleşme

- çç > ç: *Uruçuk* < *Uruççuk* „Ruşçuk”
 dd > d: *Bedredin* < *Bedreddin*, *Muidin* < *Muhiddin* G, *Sâdedin* < *Sadeddin*,
 ll > l: *iletlen-* „kusurlanmak, illet kapmak” < *illetlen-* T, *mâlim* < *muallim*, *mâlâ*
 < *mahallâ*, *bülür* < *billür* T.
 bb > b: *mâbet* < *muhabbet*
 rr > r: *keret* < *kerret* „defa”
 ss > s: *aleyssel'âm* < *aleyhissel'âm*
 kk' > k': *dük'an* < *dükk'an*
 vv > v: *guvet* < *kuvvet*, *evel* < *evvel*
 nn > n: *sünetçi* < *sünnetçi*.

22. Nazalizasyon

- l > n: *Nutviye* < *Lutfiye* G
 b > m: *mâna* „kusur, eksiklik”: = *bul-* „kusur bulmak” < *behane*.

23. Konsonantifikasyon

- zayrâ* < *zairâ* < *zahirâ*, *dayma* < *daima*, *dayrâ* < *dairâ*, *aylâ* < *ailâ*,

26. Sandhi

dörd_ay, *Genc_Osman*, *mârd_ayı*, *bi_gere* G, E. -s/-z lı kelimeler, kendilerinden sonra vokalle veya tonlu konsonla başlayan bir kelime gelirse ve aralarında bir telâffuz ve mana yakınlığı varsa -z ile belirir.

27. Palatalizasyon

E ağızlarında iki dar vokal arasında ğ ,y ya tebeddül ederek düşmüş olacak. İki komşu dar vokal kaynaşmış ve bugün yalnız *i* dar vokali gibi tahakkuk eder: *yoklim* < **yokltyim* < *yoklğim* „yokluğum”, *yoklin* < **yoklyin* < *yoklğun* „yokluğun”: Krş. Rod 66 *tavi'n holli* „tavuğun folluğu”.

Bundan başka yine aynı ağızlarda nakli geçmiş zamanın I.ş.t. ve ç. şahıs takı-ları gayri dudak vokalli esaslara eklenmiş -*miş* takısından sonra geldikte *i* vokali taşır: *almışim almışis*.

28. Velarizasyon

hızmet < *hizmet*; Pann 142 aynı.

29. Kontaminasyon

anifâ „hanefî” G < *Anifâ* - kadın adı + *hanefi*, *kütükânâ* „kütüphane” G, < *kütük* + *kütüphane*, *trudovak* „emek günü” E < *trudovak* „emek eri” × *trudoden* „emekgünü” (ikisi de bulgarcadan), *l'amzambâ* „alâimsema” T < *l'am* (harf) + *al'âim-üs-sema*: aslında bugün bu kelime *l'am* ve *zambâ* < *zambağı* dan ibaret gibi görünüyor.

Nemrut/d B. Lügatçe < *Nemrut* + *Nevrud* „Nevruz” G.

30. Analoji

magrik „mağrip” te *k* konsonu *maşrik* taki *k* konsonuna kıyasla *p* nin yerini almıştır. G.

31. Diğer münferit değişiklikler

bulg. *â* > *a*: *kadireva* „kıvırcık” bulg. *kâdreva* G, *savet* „şura” < bulg. *sâ vet*

a > *e*: *eşk'ârâ* E < *aşik'ârâ* (fa.)

e > *a*: *far* < *fer* T (fa.)

e > *i*: *bâdihudan sôna* (şahsî) < *badehu* T (ar.), *prutistan* < *protestan* G, *kilbar* < *kehribar* (fa.)

i < *a*: *külhâna* T < *külhani*, *veran* G < *viran*, *yoksa* < orta fa. **veran*

o < *u*: *doktur|dokturu* < *doktor*, *d'adu* „hristiyan dedesi” bulg. *d'ado*, *prutistan* G < *protestan*, *çinku* < *çinko*

h > *f*: *urf|ruf* G < *ruh*, *Nuf* G < *Nuh*, *müfür* G < *mühür*

h > *f* > *v*: *vızlı* G < *fızlı* < *hızlı*, *vırsız/z* < *fırsız* < *hırsız*, *vita* „hindi” < *fita* < bulg. *fita*, *fit* < t. *Hint* (tavuğu)

h > *k*: *mıktar* G < *muhtar*, *mükmün* „mümin” T < **mühmin* (türküde)

h > *y*: *Tâyir* < *Tâhir*, *siyrbas/z* G < *sihirbaz*, *teyna* E -Moravka < *tenha*, *eyli* < *isl'âm* < *ehli isl'âm*, *eyâli* „âhali” < *ehâli*

r > *l*: *égel|éger*

çt > *şt*, *çl* > *şl* (muntazam): *aşlık* < *açlık*, *geşti* < *geçti*.

32. Konservasyon

ar. *a*: *ecnabi* „ecnebi” G. *ecal* „ecel” E, T, (*h*) *alal* „helâl” G, *maraba* „merhaba”

- t. a: taşara „ayakyolu” T; TS taşra da a düşmüştür
 fa. ä: ämmâ|ämâ G < fa. ämma (ar.)
 fa. o > ö: höküüm < fa. hokum (ar.)
 fa. o > u: duşman < fa. doşman „düşman”
 yun. o: İstambol < İst an poli „İstanbul”
 ar. g: gaybet- „kaybetmek” G, gavas „kavas” (OT gavas), galaba „kalaba”
 lat. g: gaytan „kaytan” < yun. gaetanon < lat. gaitanum „kolan, kayış”,
 gurus „kuruş” < alm. groschen < lat. grossus: denarius grossus „13. asırdan
 sonra kesilmeye başlayan bir sikke bireyi”
 isp. g: gırnata „kırnata” < isp. Granada (şehri)
 fa. g: gonca „konca” < fa. gonçe
 fa. y: yâdes „lades” < fa. yâd-est.

33. Vurgu

Standart dilin vurgu hususiyetlerini taşır. Bundan başka bazı konkre manalı kelimelerde vurgu baritoniktir, ki icabında oksitonik de olur: kalçm|kalçm „terlik” G, garga|garga „karga”.

Vurgunun fonolojik rolü: genâ „yine, gene”: genâ „ise”.

III. Morfoloji

34. İsim

34.1. İsmın halleri

Standart dilde olduğu gibi. Fark, k ile biten kelimelerde kontraksiyonun daha kuvvetli olmasındandır:

nom.	darak	inäk	balık	enik	sucuk	sülük
gen.	darân	inän	balın	enın	sucün	sülün
dat.	darâ	inä	balâ	enâ	sucâ	sülâ
ak.	darâ	inä	balî	enî	sucû	sülü

Eskiden ğ, h ve y ile biten isimlerin çekiminde keza fark vardır:

yâ „yağ”	kü „köy,, G	pâdişâ „padişah”
yân yâyın	kün küyün	pâdişân pâdişâyın
yâya „yağa”	küye	pâdişâya
yâyı	küyü	pâdişâyı

34.2. İyelik

Standart dilde olduğu gibi. Fark § 34.1. deki hallerin III.ş.t.nde:

darâ „darağı”, *inâ*, *balî*, *sucû*, *sülû*, *yâsî/yâ*, *küsû/kü* *pâdişâsî/pâdişâ*.

35. Sıfat

Standart dildeki *yalnız başına* ترکیبی E ağzlarında pekiştirme sıfatıyla ifade edilir: *bambaşıma*, *bambaşına*, *bambaşına*, *bambaşımıza*, *bambaşınıza*, *bambaşına/ bambaşlarına*.

Sıfatlaşmış ortaçlar: *olan* „bütün”: = *bildîmi unuttum* E, *galan* „artık, öteki”: = *işlâri yarın yapars* E.

36. Zamir

Standart dilden farklı olarak G ağzında: *bâ* „bana”, *sâ* „sana”, *bâm* „benim” *sân* „senin”.

Müphem zamirler: *bizinnâri* „bizimkiler”, *sizinnâri* „sizinkiler” G, *kimisi* „bazısı”: = *déymiş sıyrbas*, = *déymiş göz bâcı* „bazısı bu sihirbazdır, diyormuş, bazısı ise - gözbağcıdır, diyormuş” G. *(h)episi/ (h)epsi (h)epsimis/z/ (h)epîmis/z, (h)epîsinis/z/ (h) epînis/z, (h) -epsileri*.

Sorgu zamirleri: *hankî*, *hankîmis/z, hankîmis/z, hankısı, hankıları* E

İlgiçli zamirler: *bännân* „benimle”, *sännân* „seninle”, *onnan* „onunla”, *bizlân*, *sizlân, onnâlan*.

37. Fül

Şahıs kategorisi

I. tip şahıs takıları: *-in/-in/-un/-ün, -sin/-sin/-sun/-sün, -Ø, -is/-is/-us/-üs, -sinis/-sinis/-sumus/-sünüs, -lar/-lâr/-lâ/-lâ*

alırım, alırs.n/alısın, alır, alırs, alırsınis/alısınis, alır/alırlar/alılâ

II. tip şahıs takıları: *-im/-im/-um/-üm* G, T/ *-im/-um/-üm* E, *-in/-in/ -un/-ün* G, T/ *sm/-sin/-sun/-sün* E, *-Ø, -ik/-ik/-uk/-ük* G, T/ *-is/-us/-üs* E, *-imis/-inis/-unus/-ünüs* G, T/ *-sims/-sinis/-sunus/-sünüs* E.B. § 38.5.

Öteki tip şahıs takıları standart dilden farklı değildir.

38. Haber kipi

38.1. şimdiki zaman

-ıwari G	-eerî/ee T, E	-ıwareeri E
alıwarın/alwarın	aléerîn/aléén	alıwareerîn/alwareerîn
alıwarısın/alwâsın	aléerısın/aléesın	alıwareesın/alwareesın
alıwari/alwari	aléerî/alée	alıwareerî/alwareerî
alıwarıs/alwarıs	aléerıs/alées	alıwareerıs/alwareerıs
alıwarısınıs/alwâsınıs	aléerısınıs/aléesınıs	alıwareesınıs/...
alıwarılar/alwâlâ	aléelar/aléelâ	alıwareetar/lâ

Menfi şekli: *almârın/almân, almârsın, almâri, almâris, almârsınıs, almâri, almârılar/almârılâ* G; *almeerîn/almeen, almeersın/almeesın...* T, E

Sorgu şekli: *alıwari mıyın, alıwari mısın...* G; *aléerî mıyın/alee mıyın, aleerî mısın/alee mısın...* T, E.

38.2. Geniş zaman

Esası *r* ile bitip de dar vokalli geniş zaman meydana getiren fiillerin morfemi -ı/-i/-u/-ü dür:

<i>aldırım „aldırırım”</i>	<i>verin</i>	<i>durün</i>	<i>sürün</i>
<i>aldırısın</i>	<i>verisin</i>	<i>durusun</i>	<i>sürüsün</i>
<i>aldırı</i>	<i>veri</i>	<i>durü</i>	<i>sürü</i>
<i>aldırıs</i>	<i>veris</i>	<i>durüs</i>	<i>sürüs</i>
<i>aldırısınıs</i>	<i>verisinıs</i>	<i>durusunus</i>	<i>sürüsünüs</i>
<i>aldırılar/aldırılâ</i>	<i>verilär/verilâ</i>	<i>durular/lâ</i>	<i>sürülär/sürülâ</i>

yat-: *yatır „yatar”, dât-*: *dâdar „dağdır”*.

Menfi şekli: *almam, almasın, almas, almayıs, almasınıs, almazlar/lâ; gonusu-wâmam, gonusuwâmasın, gonusuwâmas...* E

Menfi-sorgu şekli: *almam mı, almân mı „almaz mısın?”, almaz mı, almayıs mı, almânıs mı „almaz mısınız?”, almazlar/lâ mı* G.

38.3. Gelecek zaman

alacan/alcan
alacâsin/alcâsın
alacak/alcak

alacas/alcas
alacâsınıs/alcâsınıs
alacaklar/alcaklâ

Menfi şekli: *almâcan, almâcâsın, almâcak, almâcas, almâcâsınıs, almâcaklar/lâ.*

38.4. Şuhudî geçmiş

Standart dilden farklılaşmaz: *aldım, aldın, aldı...*

38.5. Nakli geçmiş

<i>almışım G, T</i>	<i>almışım E</i>
<i>almışın</i>	<i>almışın</i>
<i>almış</i>	<i>almış</i>
<i>almışık</i>	<i>almışıs</i>
<i>almışınıs</i>	<i>almışınıs</i>
<i>almışlar/lâ</i>	<i>almışlar/lâ</i>

38.6.I. tamamlanmamış geçmiş zaman (imperfectum)

<i>-ıwardım G</i>	<i>-eerdi/-eedi T, E</i>	<i>-ıwareerdi/-ıwareedi E</i>
<i>alıwardım „alıyordum”</i>	<i>aléerdım/aléedım</i>	<i>alıwareerdım/alıwareedım</i>

38.7.II. tamamlanmamış geçmiş zaman

alıydım/alıdım „alırdım”.

38.8.I. plus-que-parfait

aldıydım/aldıdım/aldımdı/ G, E daha aldımdı.

38.9.II. plus-que-parfait

almıştım/ G, E daha almıştım.

38.10. Geçmişte gelecek zaman

alacâdım/alcâdım/ G, E daha alacaktım, alcaktım.

Menfi şekli: *almâcâdım.*

39. Şart kipi

39.1. Şart kipinin geniş zamanı

alırсам/alısam/ G, E daha *alırısam*.

Esası *r* ile biten fiillerde: *aldırısam, verisem, durısam, dürüsem*.

39.2. Şart kipinin gelecek zamanı

alacâsam/alcâsam/ G, E daha *alacakısam, alcakısam*.

Menfi şekli: *almâcâsam*.

39.3. Şart kipinin şahudi geçmişi

aldıysam/aldısam/aldımsa/ G, E daha *aldımısa*.

39.4. Şart kipinin tamamlanmamış geçmiş zamanı

alırşaydım/alışaydım/ G, E daha *alırşaydım*.

40. Dilek-şart kipi

40.1. Dilek-şart kipinin şimdiki zamanı

Standart dilden farklılaşmaz: *alsam*.

40.2. Dilek-şart kipinin şahudi geçmişi

alsaydım/alsâdım/alsamdı/ G, E daha *alsamdı*.

40.3. Dilek-şart kipinin nakli geçmişi

alsaymışım/alsâmışım/alsammış/ G, E daha *alsammış*.

41. Rivayet kipi

41.1. Rivayet kipinin şimdiki zamanı

-ıwarımış G

alıwarımışım/alwarımışım

alıwarımışın/alwarımışın

alıwarımış/alwarımış

-eermiş T, E

aleermişım T/aleermişım E

aléermişım T/aléermişım E

aléermiş T, E

<i>alıwarımışık/alwartımışık</i>	<i>aléermışık T/aléermişis E</i>
<i>alıwarımışınıs/alwarımışınıs</i>	<i>aléermışınıs T/aléermışınıs E</i>
<i>alıwarımışlar/alwarımışlar/lâ</i>	<i>aléermışlar/lâ T, E</i>
<i>-ıwareermiş/ıwareemiş</i>	
<i>alıwareermişim/alıwareemişim</i>	

41.2. Rivayet kipinin geniş zamanı

alırımışım/alımışım G, T/G daha alırımışım alırımışım/alımışım/alırımışım E

Esası *r* ile biten fiillerde:

<i>aldırımışım G, T</i>	<i>aldırımışım E</i>
<i>aldırımışın</i>	<i>aldırımışın</i>
<i>aldırımışık</i>	<i>aldırımışıs</i>
<i>aldırımışınıs</i>	<i>aldırımışınıs</i>
<i>aldırımışlar/lâ</i>	<i>aldırımışlar/lâ</i>

41.3. Rivayet kipinin gelecek zamanı

<i>alacâmışım/alcâmışım G, T</i>	<i>alacâmışım/alcâmışım E</i>
<i>alacâmışın/alcâmışın</i>	<i>alacâmışın/alcâmışın</i>
	<i>alacâmış/alcâmış</i>
<i>alacâmışık/alcâmışık</i>	<i>alacâmışıs/alcâmışıs</i>
<i>alacâmışınıs/alcâmışınıs</i>	<i>alacâmışınıs/alcâmışınıs</i>
	<i>alacakmışlar/alcakmışlar/lâ</i>
<i>alacak/alcakımışım G</i>	<i>alacak/alcakımışım E</i>
” ” <i>ımışın</i>	” ” <i>ımissın</i>
” ” <i>ımış</i>	” ” <i>ımış</i>
” ” <i>ımışık</i>	” ” <i>ımışıs</i>
” ” <i>ımışınıs</i>	” ” <i>ımissınıs</i>
” ” <i>ımışlar/lâ</i>	” ” <i>ımışlar/lâ</i>

Menfi şekli: *almâmışım... G, T, almâmışım... E.*

42. Gereklik kipi

42.1. Gereklik kipinin şimdiki zamanı

almalıyım, almalıısın, almalı, almalyıs, almalyısınıs, almah.

42.2. Gereklik kipinin geçmiş zamanı

Menfi şekli: *almayan/almân/almên, almayasın/almâsın/almêsın, almasın, almayalım/almâlüm/almêlüm, almayasınıs/almâsınıs/almêsınıs, almasınnar/ almasınnâ.*

Esası vokalle biten fiillerde: *başlayan/başlân/başlên „başlayayım”, başlayasın/ başlâsın/başlêsın...*

43.2. İltizâm kipinin geçmiş zamanı

alayınmış/alânmış/alênmiş...

44. Emir kipi

al II.ş.t.

alm II.ş.ç.

Esası *r* ile biten bazı fiillerde: *aldî „aldır”, getî „getir”, dū „dur”, otu/otú „otur”, tükü „tükür”.*

Esası *a, e* ile biten fiillerde: *başlân, işlân* B. § 8.

45. Ortaç

görenimiz yok „aramızdan gören yok” E.

46. Ortaçımsı

Standart dilden farklanmaz: *aldım un, aldın un, aldı un...: alacâm,|alcâm un, alacân|alcân un, alacâ|alcâ un...*

Menfi şekli: *almadım un; almâcâm un...*

-*ıdk* ortaçımsı takısı, geniş zaman ortacına eklenerek, yeni bir ortaçımsı meydana getirir, ki bu yalnız akuzatif şeklinde mevcuttur:

*un alırdımı görmüş, un alırdını gördüm, un alırdını gördük...*⁶

47. Ulaç

47.1. Zaman ulaçları

-dukça|-dikçä|-dukça|-dükçä|-tikça|-tikçä|-tukça|-tükçä: o annattıkçá biz gorkârdık; -dicâna|-dicänä|-ducâna|-dücänä|-ticâna|-ticänä|-tucâna|-tücänä „-dığı gibi”: ateştän çıktıcâna yılan demiş E;

⁶ M. Mollova, Une catégorie grammaticale inconnue en turko Linguistique Balkaniques“, VIII, 1964, s. 89: Rod. bakardımı görmedim.

-kan/-kän/-ka/kä/ıkan/ikän/ukan/ükän „-ken”: *almışkan, alırkan, almışka, alırka ve almış ıkan, almış ıka, alır ıkan, alır ıka; gitmişkän, gitmişkä ve gitmiş ikän, bulmuşkän, bulmuşka, bulmuş ukan, gülmüşkän, gülmüşkä, gülmüş ükän, gülmüş ükä;*

-ıncaya kadar /kadan/gadar/gadan/kâ „-ıncaya kadar”: *kenara çıkıncaya kâ „bitirinceye kadar” G;*

-ıncasına kadar „-ıncaya kadar”: *annayıncasına kadar;*

-dınayın/-dineyin/-dunayın/-düneyin/-tınayın/-tineyin/-tunayın/-tüneyin „-dığım, -diğin... vakit”: *un aldınayın onu gördüm „un aldığım vakit onu gördüm”;*

-dınân/-dinän... ve -dınâ/-dinâ... -dınayın ın kısaltılmış şekilleri:

yaz geştinän/geştinâ güz gelir.

-dî kerettä „-dığı vakit”: *ayvannâ gırda oldü kerettä gurttan gorkarı.*

47.2. Hal ulaçlar

-alak/-eläk „-arak/-erek”: *âlaşarak gittilä, yöriyläk gittilä;*

-dıcâ gibi „-dığı gibi”: *olducâ gibi gömmüşlär Bedredini G.*

48. İsim fiili

48.1. Şimdiki zaman

Standart dilden fark, I.ş.t. in -ın/-in/-un/-ün olmasındandır:

anayın „anayım” G, T anain E

anasın

anâ/anadır

anayıs

anasımıs

ana/anadırlar

Sorgu şekli: *ana mıyın G, T, ana min E*

48.2. Gelecek zaman

ana olacan/olcan „ana olacağım”

ana olacâsın/olcâsın

ana olacak/olcak

48.3. Şuhudi geçmiş

gızdım; gızdım G, E; kældim; kældim;küldüm; külüdüm G, E; güldüm;

gızdın; ” ıdın gülüdüm G,E

gızdı; ” ıdı...

Vokalle biten kelimelerde kontraksiyon zuhur eder: *anâdım* „anaydım”, *birincüdüm*, *uncüdüm*, *üçüncüdüm*.

48.4. Nakli geçmiş

<i>gızmışım</i> G, T	<i>gızımışım</i> G	<i>gızmışım/gızımışım</i> E
<i>gızmışın</i>	” <i>ımışın</i>	<i>gızmissın/</i> ” <i>ımissın</i>
<i>gızmış</i>	” <i>ımış</i>	<i>gızmış/</i> ” <i>ımış</i>
<i>gızmışık</i>	” <i>ımışık</i>	<i>gızmışıs/</i> ” <i>ımişis</i>
<i>gızmışınıs</i>	” <i>ımışınıs</i>	<i>gızmissınıs/</i> ” <i>ımissınıs</i>
<i>gızmışlar/lâ</i>	” <i>ımışlar/lâ</i>	<i>gızmışlar/lâ/</i> ” <i>ımışlar/lâ</i>

Vokalle biten kelimelerde kontraksiyon zuhur eder: *anamışım* G, T, *birincimışım*, *uncümüşüm*, *üçüncümüşüm*; *anamışım* E.

Sorgu şekli: *gızmışım mı* G, T, *gız ımışım mı* G, *gızmışım mı/gız ımışım mı* E sorgu yaracı şahıs takılarından sonra gelir.

48.5. Şart

gıssam; *gız isam* G, E, *kélsäm*; *kél isäm*; *külsam*; *kül usam* G, E, *gülsäm*; *gül üsäm* G, E.

48.6. Ortaçımısı

-*ıdık* ortaçımısı takısı isme eklénerek isim ortaçımısını meydana getirir; ki bu yalnız akuzatif şeklinde mevcuttur: *gakçıydıkları belli* „gakçı oldukları belli” E;

gızdımi „kız olduğumu”; *gızdımi* G, E,
gızdıni; *gızdıni* G, E
gızdıni; ” ”
gızdıimizi; ” *ıdıimizi*
gızdıinizi; ” *ıdıinizi*
gızdıklanı; ” *ıdıklanı*

48.7. Ulaş

-*kan/-kän/-ka/-kä* G, E ağızlarında daha *ıkan/ikän/ukan/ükän*: *gıskan/gız ıkan* „kızken”.

49. Zarf

49.1. Yer zarfları

orayı „oraya” G, *burayı* „buraya” G, *şurayı* „şuraya” G, *orâ/orâ* „oraya” T, E, *burâ/burâ* „buraya” T, E, *burada/bırda* „burada” G, *buradan/bırdan* „buradan” G, *bûda* „burada” T, E, *ôda* „orada” T, E, *ôdan* „oradan” T, E, *bûdan* „buradan” T, E.

49.2. Zaman zarfları

êl'an/êll'an „halâ”: = *teşindi* E, G, *bi ûr* „bir ara” E, *ardan sôna-sonacîma* „ondan sonra” T, *andan sôna/sonacîma*, *teşindi* „işte şimdi”, *teşincenâ*, *sabâlan* „sabahleyin” T, *kayrı*, *kayrık*, *kayrıkım* „gayrı”, *ilk sewtâ* „ilk defa” G, E, *bir sâli* „bir ara, bir hayli vakit” E, *çak* „ta, dek, değin” G, *son nâyet* „en nihayet”: *bu demâk*, = = *derin olmuş*, *kuyu pınarları gibi* T, *sôna*, *dayma* „daima”, *artıcak* „artık” G, *tézâ* „yakında”: = *geldi*, *sorna/sorına* „sonra” G, *soncası* „sonra” G, *son sonunda* „en nihayet”, *tap* „ta, dek”: *bân şindi* = *orâ mı gidên? 5*, *bôn/böyn* „bugün” E.

49.3. Tarz zarfları

bülâ „böyle” T, G, *şülâ* „şöyle” T, G, *bölâ/böylâ* E, *şölâ/şöylâ* E, *ölä/öylâ* E, *ülâ* „öyle” T, G, *iyćenâ/ıćenâ* „iyice”, *yolca* „yoldan, yol boyunca”, *donca* „donla”, *gölmâkçâ* T, E, *oturukça*, *yatıkça*, *ayakça*, *çömelikçâ*, *çorapça*, *üşça* „gerektiği gibi”: *ayâm* = *basmeerî* E, *sıraca* „sırayla” T, *saklıca* „saklı”:

onnar dünü = *gittilâr* E, *uygunınca*: *bân* = *mâni düzerin*. E, *zâtı* „zaten”,

(h)âlimcâ „halime göre” (h)âlimişça (h)âlimişçek G

(h)âlincâ (h)âlinişçâ

(h)âlincâ (h)âllerincâ.

49.4. Miktar zarfları

bayâ „epey”, *acık* „azıcık”, *oncalıkın* „okadar”: = *gıymaskan ellerâ verdim seni* (türküde) E, *azdan as* „biraz”, *azbuçuk* „biraz”, *dâ/tâ* „daha”, (h)iş *olmadım* „hiç olmassa”, (h)éptân „büsbütün”: = *durdu sât*.

49.5. Sorğu zarfları

nâp „nasıl”: *iş* G, *négadar* „nekadar”, *nâna* „nereye” G, *nânda* „nerede” G, *nândan* „nereden” G, *nerâ* E, T, *nédâ* E, T, *nédân* E, T, *acap*, *niçi* „niçin”, *nicâ*, *nas*, *nası*, *nasıl*, *ni* „ne” T, E, *néçi*, *néçin* „niçin”.

49.6. Sebep ve maksat zarfları

onüşta/onüştan „onun için, o sebepten”, *tonüşta/tonüştan* „işte onun için, işte o sebepten”.

49.7. Tahmin zarfları

ayl'am her halde; galiba”: *unuttum* =, *yalım* „galiba; her halde”:
tarlaya gitmiş = G, *béki, bélki, bélkim, békim* „belki”.

50. İlgiç

-(y)lan|-(y)län|-nan|-nän: *anaylan, atlan, senéylän, sözlän, ünnan, günnän*.

51. Bağlaç

51.1 Atıf bağlaçları

ilän, da|ta|dä|tä, ki, ve.

51.2. Zıddiyet bağlaçları

ama T, E, *ämä|ümmä* G, *baräm, bari, genä* „ise”.

51.3. Terdit bağlaçları

ya... ya, (h)a... (h)a, yoksam „yoksa”.

51.4. Netice bağlaçları

ası da „netekim”: = = *ölä oldu* E, *(h)ep genä* „ne de olsa”: = = *kendi olanıms*.

52. Ünlem

marı G, *mare|mari* E, *birä, tih* „tüh” T.

Onomatopeler: *hıyıl hıyıl - mızımız* insanın konuşmasının taklidi *canım*” E, *yok* = „yok ki canım” E, *ba* „be” erkeklerin dilinde (kadınların dilinde ekseri *bä*), *ya: bi çocünnan bi gızı vardı ya* G; *a bä, bey: bän bilmen* = „(üstelemeyin!) bilmem işte”, *néysä, ko „keşki”*: = *annatsın, (h)ayı*” hayır”, *yane* „evet” G.

IV. Sentaks

54. İdare (rection)

dur- fiili „konaklamak” manasına geldiği vakit ismin datifte olmasını talep eder: *Gümürçinaya durmuşlar* G.

iste- fiili mastarın datif halinde olmasını gerektirir: *almâ istedi*.

55. İzafet

k ve geçmişte *ğ*, *y*, *h* ile biten kelimelerde kontraksiyon zuhur eder: *vurun ekmâ* „firın ekmeği”, G, *Mısır şâ/şâsı* „Mısır şahı”, *türkmân küsü/küysü* G.

Kırşeyri „Kırşehir kasabası” izafetle kurulmuştur G.

56. Cümle uzuvlarının cümlede yeri

Standart dilden farklanmaz. Devrik cümleler bu ağızlarda da kullanılır: *başladı yanmâ şeit mumnarı*. G; *dikildi pâdişân karşısına*. E; *soracâsın Lokman hekimâ Cebrâil nêrdâ bugün* G; *bu dünyâda bir kişi Şahmaranı görmüş deye remilcilâr bilmîş*. T; *Lokman hekim hızlanmış ecala derman otunu koparmâ*. G.

57. Cümle hususiyetleri

Burada standart dilin normaları şumullü olup, dikkate değer hususiyetler azdır:

hani ve *ki* ile vasitasız tamamlığı tayin eden yan cümle:

bir insan gorktu mu ûl otu, hani guan tutarlar da sürerlâr sepedâ, to otu gaynadıp ta suyunu içêris. E; *bir derenin ôtâ yakasından ecala derman otu haber vârmîş, ki bân ölümâ dermanın*. G.

Özne yan cümlesi: *pâdişahıtır, guyrû tarafından bir kaşık içêeri öleeri*. T; *çoçüktür, başından alêeri Şahmaranın*, T.

V. Leksikoloji

58. İştikaklı kelime teşkili

-ci remilci „remil açan”

-lik/-nik *kürbetlik* „gürbet” G, *kinnik* „kin” G, *kibirlik* „kibir” G, *ihmallik* E.

-cılık *musambacılık* „ihmalkârlık” < *musanna* + *-cılık* G.

-ki *bittiki*: *bân bittikisini aldım* G

-lı *uyanıklı* „uyanık” E.

-untuluk *bozuntuluk* G.

-ik *yazılık* „yazılı” E, *bellek* „belleyen, zihinli” G.

-nâ *iyenâ/içenâ* „iyice”

-ceklik *güleceklik* „gülünç” G.

- k-in* .*kayrık, kayrıkın*
 -*likli* .*eskilikli* „yaşlı”: *sân bendân tâ eskiliklisin* E
 -*le/-la* *gün direkle-* „güneş şuaları bulut arasından uzun uzun görünmek”: *gün di-rekléeri, yâmur yakın*. E, *kaltakla-* „kaltak vurmak” T.
 -*t-* *goyult-* „koyulaştırmak”, *nestet-* „niyetlenmek” E.
 -*ın* *atın-* „kendini atmak” G, *nesten-* „hatırlamak” E, *olun-* „olmak” G.
 -*üncelet-* *götüncelet-* „utanarak oturduğu yerde kimildamasına sebep olmak” E.
 -*ş* *ayrılış-* „biribirinden ayrılmak”: *âlaşalak ayrılıştılar.*
 -*leş* *öfkeleş-* „işi inada bindirmek” T.
 -*ucu ol-* *sorucu ol-* „soruşturmak, nezaketle sormak”.

59. Mürekkep kelimeler

güvâm erî „çakal eriği” E, *baş et-* „bitirmek” E, *bidâ sâni* „tepsi” E, *élbezi* „mendil” G.

60. Hendiadyoin

gorku goyun: bendâ = = *yok* „korku nedir bilmem; hiç korkmam” E, *mal mel'âl* „mal mülk”, *sat- saw-*, *eldâ austa galma-*, *ara- tara-*, *aran- taran-*, *harç borç: harca borca yetéeri*. T, *hoş beş* „hal hatır”: *hoş beştân sôna* T, *çapma çalma* T, *harap turap et-* T, *usa tasa* G, *argın ürgün* „yorgun argın” G, *çocuklu koyunnu* „çocuklu çocuklu”: *derg'âmis* = = *olur*” *dergâhımıza çocuklar da gelir*” G.

61. Tabu

yönetâ „kurt (canavar)” E. Kırdâ buldukları vakit köylüler kurda *yönetâ der-*ler: *gurt dersen dâ yakın gelir, yönetâ dersen gider*, derler; *burnu düs/z* „domuz” T. *kem dert* „ispazmoza” E - hastalığın asıl adı burada *uşak bonci*; olduğu halde, çocukların yanında onu anmazlar. Tabuya çaptırılan bir sözü anmadan önce *aramızda altın veya aramızda gurt* E derler.

62. Kelimelerin semantik inkişafı

îsan „1. insan; 2. koca: *İsanım öldü* „E, *zebep* „1. sebep; 2. şifa: = *olsun* (şu ilâç, şu dua hastalığın geçmesine sebep olsun temennisiyle)”,
bul- „1. bulmak; 2. doğurmak” E, *erik* „1. erik; 2. bademcik” E.

63. Kelimelerde semantik farklar

silmecä „emzikte çocukların ağzında olan bir hastalık ki, kocakarılar anasının saçıyla silerek tedavi ederler” T, E ∞ TS silmece „ağzına kadar dolu”, *tüyan* „şişman” ∞ TS tuğyan „taşma, taşkınlık”, *forma* „kenarı kıvrıkcık teneke ekmek tavası” E ∞ TS *forma* „1. biçim, şekil; 2. meslek veya özellik anlatan kılık;...”.

Netice

Malûmdur ki Doğu Rodoplar Türk ağızlarında ğ bütün veler gutural inisyalli kelimeleri kaplamaz. Burada 212 ğ lı kelimeye karşı 178 k lı kelime vardır (ğara „kara”, fakat *kaşık*)⁷. Merkez bölgede gakçı ağızlarda da böyledir. Burada hangi gutural inisyalli kelimelerin g ile ve hangilerinin k ile kullanıldığı tespit edilmemiştir. Keza bu üç grup gakçı ağızlarda g ve k inisyalli kelimelerin bir müşabihlik arz ettikleri de tespit edilmiş değildir. Elimizdeki malzeme böyle bir müşabihliğin mümkün olacağına işaret ediyor. Fakat biz bu ağızlarda bütün g ve k lı kelimeleri toplamadık. Öyle ki bu hususta kati bir netice ancak bundan sonra yapılacak incelemeler sayesinde elde edilecektir. Doğu Rodoplarda, bölge bütünlüğüne rağmen, yine Ardino alt = dialekti daha çok g lı (ğompil „patates”, ğamiş „kamuş”, ğarpıs „karpuz”, ğap- „kapmak”) kelimeleriyle ve aksine Neofit Bozveli köyü Türk ağız k lı (*kuş*, *kurt*, *kadar*, *kos/z* „ceviz”) kelimeleriyle bölgenin öteki ağızlarından farklıdır. Öyle tahmin edebiliriz, ki Merkez bölgede gakçı ağızlarda g lı kelimelerin sayısı Doğu Rodoplar ağızlarından daha azdır. Keza d inisyalli kelimeler de burada azalmıştır: *dan* „tan”, *dak-* „takmak”, *daşı-* „taşımak”, *durnak* „turnak”, *dawşan* „tavşan”, *darak* „tarak”, *dara-* „taramak”.

G, T ağızlarında daralma ve kontaminasyonlu daralma çok inkişaf etmiştir. E ağızlarında ise *bön* „bugün”, *böyük* „büyük”, *böük*, *köw* „köy”, *öylä/ölä*, *böylä/bölä*, *şöylä/şölä*, *ören-* „öğrenmek”, *ötögün* „öte gün, geçen gün”, *ötle-* „öğütlemek”, *ô-/ow-* „ovmak”, *Hüsên* „Hüseyin” (fakat yine *pî nir* „peynir”, *ûl otu* „oğul otu”. *îri* „eğri”, *îlen-* „eğlenmek”) gibi daralmaya tabi tutulmayan kelimeler vardır.

f > v tebeddülü Merkez bölge gakçı ağızlardan en çok G ağızında inkişaf etmiştir. Burada *f* fonemi yok gibidir. Bu foneme yalnız *h > f* tebeddülünde ve özenmeli *f < v* tebeddülünde rastlanır: *fatan* < *vatan*, *Nuf* < *Nuh*; E ağızlarında *f < v* yalnız kelime ortasında ve sonunda müşahede edilir; T ağızlarında *f > v* pek az inkişaf etmiştir (*law* „laf”).

Haber kipinin şimdiki zaman müspet şekli G ağızında, Doğu Rodoplarda Kırçalı bölgesinde olduğu gibi, *aliwari* „alıyor” şeklindedir. T, E ağızlarında ise, De-

7 M. Mollova, Les gutturales initiales dans le dialecte turcs des Rhodopes de l'Est, „Folia orientalia”, t. IX, 1968, s. 69-84.

liorman Türk ağızlarında şimdiki zaman ile birdir: *aléeri/alée*. E ağızlarında *-ıwari* ve *-eerî* morfeplerinden karma bir şimdiki zaman da vardır: *alıwareerî*.

Koca Balkanın güney etekleri ve Filibe alçağı Türk ağızlarıyla müşabih olarak, G, E ağızlarında defektif yardımcı fiil, eklendiği kelimeye göre, palato-veler ve labial vokal ahenklerine tabi tutulur: *var ıdı, yok udu*. Bu özellik Doğu Rodoplar ve T ağızlarında yoktur.

E ağızlarında naklî geçmiş *almışım, almıssın, almıssınıs* gibi özellik arzeder. Buna yine Ardino alt-dialektinde ve Mesta alçağında Nevrokop Türk ağzında rastlamaktayız: *almıssım, almıssın, almıssık, almıssıs/almıssıs* (Ardino); *almis(s)ın* „almışım”, *almis(s)ıms* (Nevrokop).

Makalenin birçok yerlerinde kaydedildiği üzere, bu ağızların standart (edebî) türkçeyle müşabih çizgileri çoktur. Bunların hepsinin üzerinde durmaya değmezdi burada. Biz ayrıntılar aramakla, onları sistem gibi de göstermeye çalıştık. Ayrıntılar daha ziyade fonetiktir. Morfolojik ayrıntılar azdır (bazı şahıs takıları § 37.1, haber kipinin şimdiki zamanı § 38.1. ve bu zaman üzere kurulan mürekkep zamanlar, *-ıdı* ulaçımı takısı § 46., bazı ulaçlar § 47. hariç, morfolojideki hususiyetlerin hemen hepsi fonetiktir). Sentaktik ayrıntılar daha da ehemmiyetsizdir. Lügat ayrıntıları bir hayli olmakla burada onların üzerinde ancak kelime türemesi ve mana değişikliği bakımından durabildik.

Kayıt. Metodumuz üzerinde ayriyeten durmayı lüzumlu görmedik. Türkçe kelimelerin incelenmesinde mukayeseli, ödünçlemelerin incelenmesinde ise tarihi metoda başvurduk. Fakat, başka makalelerimizde yaptığımız gibi, her kelimenin her yerde menşeiini belirtmedik.

Makalede *k', g', l'* fonemlerinden söz olduğu halde, örneklerimizde yalnız *a* vokali önünde bu işaretlere başvurduk. Zira bu ağızlarda senharmonizm yürürlükte olup palatal sınıflı kelimelerde *k', g', l'* olacağı kendiliğinden anlaşıldığı için, transkripsiyonu ağırlaştırmak istemedik. Transkripsiyonda yalnız özel isimlerde büyük harfler kullandık.

M E T İ N L E R

1. Gorno Novo selo

Köyün tarihi

Biz Orasandan gelmä. Orasandan çıkmışlar da bıraya konmuşlar. kü te aşâda yurtluktaymış. Bedredin Sultan mektepleri okudurkân bizim kü var ımış. Bedredin Sultan geçärkân koymuş birasının adını. Yeni şârda Hasan buba tekkesi var. Bis Sultan buba, Sultan buba derdik. Hasküdü ürendik. o da Horasandan gelmiş. torinneri bizis.

Bedredin Sultan

Bedredin Sultanın düması kopması Anadoludan. çok bişeylär gördü. onu şey (şeyh) Mısırdâ okuttu. dörd ayda hatim indirdi, dört yaşında. bir gadı çocuğu o. Şey Mâmıda gitti. orada durdu negadar durdúysa. geldi genä Mısıra. Şâ yolladı onu Acı Bektaş Veliye Kırşeirinä. ordan yollanıldı İstanbola. Akyazılı Sultana çıktı.

Mümün baba genä paşaydı Uruçukta. annaşıncaya kadar bir vakıt geşti. Sidi paşa derdilär Mümün babaya. bunnar annaştıktan sorna istawkasını (istifasını) verdi. Bedredin dâ guvetli çıktı. bir çocünna gızı var ıdı ya. Lomda mektep aştı. gızı da, çocü da bir yaptı. Karataşa gadar, Avusturyaya gadar gitti, el etti. soncası vitnelik (fitne) galktı aradan. iyi ämä mazmata yaptılar. pâdişâ, getirin bırayı dedi. o zaman candarlara bostancı deylärdi. bunnar topladılar bunu şindi, geldilär Yeni Zâraya. Mümün baba da yok orada. bir kalvası (kalfası) var ıdı. Yanıklâda, Zâra ılıcalarına yakın. karşı çıkmadı ona. halını sormadı. Bedredin Sultan da intizar etti: yansın, kül olsun, biri iki ölmasin, dedi. zatı da ülä. Yanıklar deylär küye. şindi oradan geldi bırayı. Garacaürändä üç tânä adamı var ımış. onnar da kârşı çıkmamış. onnara da intizar etmiş: yansın kül olsun, demiş. al'â da Garaca viranlık dey-weris. o bırakmış o atları. şindi anifelik bırdâydı. Çirpan yok. zahir yok udu. tari-katın elindéydi. on iki kalva var ıdı kündä. onnar da tanımadılar. Bedredin dedi ki: adı Kâlva olsun, dedi. şindi dâ Kalva kaldı. Acı Tâyir Sultan, Karasan Sultan öl-larından, topladı çetä. çetä başı oldu. bizim külâri topladı. bizimkilär gorudan bi-

râr sopa kestilär sarı sopalılar derlärđi onnara. gittilär sopalälän. on iki candarın arasından Bedredini kurtardılar ämmä kendisi râzi gelmedi. vaktim geldi dedi. sorına (sonra) yanında adamnarı var ıdı. Acı Tâyir dedi ki: bā ağa, bān nā yapayım bu talipläri. bān cāhilin. bāndā bi şey yok, dedi. a bā kārdaşım, dedi o vakıt Bedredin Sultan, nā usa (tasa) çekärsin, dedi. te, dedi, Aptal Âmät, hem şerrat (şeriat) okudu, hem tarikat okudu. ne gorkuvarsın? tēh insan öldünän (öldüğü vakit) biri birini yıkáyarı. bırayı bēndi (burasını beğendi). bırayı verdi müşütlük, bobalık. dua etti. biriniz bin olsun, dedi. şarláyın gidin, dedi. al'â da bülä. hiç bozuntulümüs yok. topladı geldi Acı Tâyir Sultan adamnānı. aldı testir. al'â da biz onun guvetinnän gidiweris. avustos ayındáymış. Dospat balkanından geçärkän bostancılar yandık deylärmış. Bedredin Sultan da gargıcını basármış, su çıkármış. içärmışlär. kimisi dērmış sıyırbas (sihirbaz), kimisi dērmış gözbacı, kimisi dērmış bunda ärlük var. götürdülär pâdişân yanına, Serezä. attılar zındana. baksalar çârşı içindä gezip duru. bir, iki, üç kuydular bunu zındana. üraştılar, üraştılar. Çelebi Sultan Mämät dedi: varın gızdırın vırımı. atın içinä. attılar. kapadılar vırının içinä. sabâ geldilär. dedenin alında üş tär var. gülüwäri dedä, gülüp duru. dedenin bir türlü golayını bulamadılar. şindi dedä nâptı. zın (sığın) espapına girdi. dakıştı bunā askär: yörüyün bu sıyırbas zın oldu. geldi bu Zirnovanın oldü yerä. orası bir büyük göl ümüş. atınıwarı gölün içinä Bedredin Sultan. göl başláywarı arkasından gitmä. o yer gurúywarı. oradan, ilkyaz günümüş, çıkıwarı Drámadan Kavälaya gıdweri. Kavälaya vardınayın kasabanın kenarında bir bılkaya (huristıyan hanımı) rasláwarı. sorına, ba gızım, senin şarabın vârsa çıkariwar içeyin. bılka déyweri ki dedä yok. git gızım, déyweri. bir dâ baksa bılka vıçılar (fıçılar) dolu. bılka tecrebe alwarı o zaman .néysä İçweri. marı gızım bān bildim yok déyweri, param yok. bılka déyweri ki: bān sana bulacan. gitti en zengin, en düru adama. annattı. urum tüccälari aldılar Bedredini. başladı alıs veriş yapmā tüccälälän. başladı Sel'anä (Selâniğe) gidip gelmä. geldi şindi teslim oldu pâdişâyā, serezä. eee n'âpmalı seni şindi, dedi Çelebi Sultan. n'âpmalı beni, asmalı, dedi. astılar asmâ. iplär koptu. zincilän astılar. onnar da koptu. asılmadı dâ. n'âpmalı şindi seni, dedi. bis seni vırına attık, yánmadın, iplän astık, tütmadı, zincilän astık tütmadı. Bedredin dedi dizliklän asın beni, dedi. tutâsa onnar tutar. onnälän da astılar. attılar bokluk (çöplük) arabasına. sıbıtılar (fırlattılar) sazlık içinä. dâ gündüz başladı yanmā şeit mumnarı. dikildi pâdişân kârşısına. iki sultan bir tâta oturur mu dedi, ya kalk burdan, ya kaldır beni. ondan sorına Edirneye kalktı pâdişâlık. Bedredin Serezdä galdı. beş yüz yetmiş altı senesindä asıldı. biz Bedredin Sultanın ewl'atlarıys. o, peygambär fekilî (vekili) gelmiş bırayı.

Mıstava Saltıkölu, 72 yaşında, yerli.

2. Ravno selo (E ağızlarından)

Çocuk hastalıkları

çenâ sıkması. âzi kilitlenir, ememes. küçük ikân dünyaya geldineyin âzına, damaklâna sürüverêesin bal. tauk barsânı başına saracak. biciyi bilâ bokúnnan barsânnan saríverêeris.

guyrû düşâr. guyrünü galdırırarısın. ovâsın ovâsın (ovarsın). basâmêeri úşca silmecâ. anasının saçını dolarlar da barmâ isl'â (iyice) ovarlar. ovdúnayın bir sâli (bir hayli vakit) emzirmeycêsin. zebep olsun. mewl'âyı aklıma getirmediân bişey yapman.

gorku. ilk sewtâ gorktu mu ül otu, hani guan tutéelar dâ süréelâr sepedâ, to otu gaynadip ta suyunu içêeris. bi dâ bala katéelâr da yiyéelâr onu.

gızılca (kızamık). teşindi benim gızanım (çocuğum) bozúktur. gızılca kendi düzelir. éll'an teşindi düzelémêeri.

gocca gece uyúmadım zorlanmaktan. dün böyn acık dönenmez oldum astaliktan. ârêe da yatámêerin. bân işimâ ihmállık kâtmêerin ölesiye savaşêerin da gözlerim şişti. bokluk (hayvan gübresi) dökmâ gittim tálaya. mandalar ürktü. kırdı bacâmı. ârkamdan goyun gelirmiş mi nâ. ürktü mandalar. bân annâmadım zatı. génâ kendimi tuttum. aldılar getirdilâr beni. çapraz yattım. dördayda galktım. getirdilâr kırıkçı. bâladı ayâmı. ama génâ dâ yamık galdı. bigere génâ kâmkaykı oldum. hastâneye aldılar. anam gélmeycek ordan diye gızanım âlamış.

Serbest mükâleme örnekleri

azdan az okurun. siz nâsi konuşêeensis, bân dâ öylâ konuşúwarêerin. diyvâr mari Mîrem. dakıldım onnarın âkasına. Sali bizim (kocam Salih) yatâmış. bôn sabâ êkân çıktık geldik. gezmâ geldik. hálama geldik. cuma awşamı geldik. şindi káyırık gitçes. orâ (oraya) gittim gocaya. sizi dâ köwâ basâka gördüm. marı te o goca garı ölmedân bân dâ gidên. eskidân galma ulawları sormâ geldi. bân becerêmen. uşak boncına gârmış fil'anın gızanı déris. hócılara okutturéelâ. muska yazdırıs. erikliyin (erik yedim de üstüm eriklendi). siz hankı yerdân dôma? nâ dêrdîni bilâ annâmêerin (ne söylediğini bile anlamıyorum). bunnar nerdân ba? bizdân tâ avur (daha ağır, anlaşılmaz bir şekilde) konuşêelâr. eveli dünnâr dakısız olurdu. on sene var battı gız oyunu (başka yerlerde arap oyunu dedikleri erkeklerin oynadığı bir oyun). Strelsi tarawlarında hep var ımış. Del'orman düz mari düs. böylâ bayır balkan yok önündâ. bân ölcân, bana yalanı ödedeceklâ. aramızdan geçmên (geçmiyeyim), béki çekişirsinis. bunun gocasını makuflara (vakıfa) aldılar. bizim bullarda bu adet yok. guraktan uvalık (ufak) olêeri. hepisi yemişlerin uvalık bu yıl, bakâr mısın? yapâ daratacak. Gündüzlerâ (Stevrek köyüne) varımış. yetişémemiş câmiye. kendim yaptıracan demiş. inadına yaptıracan, demiş. bambaşına yaptırmış.

adı inat cāmisi galdı. eveli mektebimiz bilâ cāmi örtüsü altındadı. onnar okluk umuş. bu benim gız gârdaşımın gızanı. u bre dedineyin saldırée sakın olméeeri (dokunmuyor) ama. te ölä sınaşmış. yapıvar bir türkücük. senin adın ni, sän tâ bendän eskilikli (yaşlısın). nâ diyen kayrı (söyliyeim gayri). musambacılıkla (ihmalcılıkla) unudúwaréeeriş. gorkuluktan lüp lüp eder. bi ür (bir ara) gızanı var dedilär. bulgarca mı sât (alafranga mı saat? yani gece yarısı beş değil de bir olan, güneşle bağlantısı olmayan saat). avuru yinî o çekär (ağırı yeğniyi o çeker). n'atladınız mar Emingä (niye acele ettiniz mari Emine yenge)? senin kitabın (defterin) dolup daşcâdı. zâni bütün onun. teöyleyin bän. iki nesnä çıkardık (iki şey- emek gününden söz oluyor-çıkar-dık). mare bizä bırakıwâdilâ işi. gülcektän unudúwaréeerin (gülmekten unütuyorum). cümnä cihan yazılık. yemennä (ayakkabılar) nedä? yemiş kakléeri gaynat-sâdin a onu. acap aslı vâ mı bunun? te onu déên a (diyorum ya). çok ceviz oldu nayın çok ta çetin gış oléeeri. başettin mi (bitirdin mi)? biz zatı ilenelek gidéeeriş. benim ulavım yeter sana.

Nazifä Isufova Hasanova, ümmi, 35 yaşında, yerli

Sadifä Hacosman Hüsên, 60 yaşında, yerli

Emnä Hasan Yanazölları, 70 yaşında, yerli

3. Treskavec (Tozluk ağızlarından)

Şahmaran (masal)

bu Kaf dândâyımış. bunu bir kimsä görmüş bir zaman. üç çocuk oduna gitmişlär bir gün. bir kuyu bulmuşlar. bal kaynarmış. bunnar burdan almışlar, satmışlar, çok ticârât yapmışlar. bu demäk son nâyet derin olmuş, kuyu pınarları gibi. son nâyet birini indiréeelär. bunnar ipi keséeelär. orda bırakéeelär onu. bu, orda aranıp taranırkan bir lâm (lağım) bulmuş. batı tarafına gidärmiş. bu demäk çekilmiş. az gitmiş, uz gitmiş, alt ay (altı ay) bir güz gitmiş. Kaf dâna üramış. üradıktan sora Şahmaranın memneketine varmış. bu beldedä yaşarmış, yannis yılannar. bu Şahmaran bunnarın pâdişâlarıymış. Belkiya bunnarın yanna vâmış. bu çocuk vardıktan sona onnarın yataklarına yatmış. onnar o zaman yökmuş yataklarında. badihudan sona Şahmaran gelmiş. kendi yatânda bir beni âdâm yatırkan görmüş. ko uyusun. bi uykuya kansın, demiş. çocuk uyanmış. nâ görsün? minârä kadar bir yılan. ilärsi insan ,gerisi - yılan. gördünän zaten gorkmuş. Şahmaran demiş, ki hiç bendän görkma. l'akin, demiş, bän sendän gorktum. çocuk demiş, ki niçi bendän gorktun? Şahmaran demiş, ki sän benim neftimä (ölüme) sebep oldun kâyri. şindi Şahmaranı görän ben i âdâm, onun teni pul pul olümuş. Şahmaran sormuş canın sıkléeeri mı bu beldedä deye. çocuk demiş, ki tabî sıkléeeri

bân buralı dîlin. Şahmaran demiş, ki çıkarayın seni senin beldenä. l'akin beni süle-meycēsın ve de kımseye diyvėrmeycesın. sizin beldenin pâdişâ viran oldu. bân onun derdinä derman olacan. akibet beni sãn bulacāsın. hadi seni çıkarayın.

o kendi memneketinä çıktında pâdişâ virannamış. rémilcilär toplanmış. Şahmaran çocâ (çocuğa) demiş: benim başımı yiyen baş olacak, belimi yiyen Lokman hekim olacak, guyrüm tarafından yiyen birdän ölecäk, zehirdir, demiş. bu dünyâda bir kişi Şahmaranı görmüş deye rémilcilär bilmiş. başlamışlar reviziye (teftiş) yapmâ. bu çocâ sıra gelmiş. çocâ habâr yollamışlar. gidin gelsin. çocuk gelmezmiş. karaullar toplarlar bu çocū. getirirlär yaka paça halk arasına, bunun demäk bedeni pul pul. demişlär ki sãn bulacāsın Şahmaranı, sãn getirecāsın. tekrar çocuk evelki gittî yerdän, o lâmdan ikinci defa Kaf dâna varı (varır). Şahmaranı bulur. Şahmaran tâ gördünän demiş, ki işimi bitirdin. nēşlän (ne işle) geldin? evet seni almak içi geldim. kalk gidelim, demiş. üç bakıra ayrı ayrı başını, orta yerini, guyrünü koyduracaklar. sãn kazannarı deniştirecēsın, déeri Şahmaran. pâdişâdır guyrü tarafından bir kaşık içéeri, oléeri. çocuktur başından aléeri. o beldedä pâdişâ oléeri. Belkiya pâdişâ oléeri. Camşap ortakı kazandan aléeri. Lokman hekim oléeri. bu şindi Lokman hekim olduktan sona bütün dünyâda her bir il'aç her bir çiçâ dil verilmiş, ki bân bu derdä dermânın, demişlär Lokman ekimâ. onnar arattırlarmış ecala derman otunu. bir derenin ötä yakasında ecala derman otu habâr vermiş, ki bân ölümä dermânın. Lokman ekim hızlanmış ecala derman otunu kopardmâ. derä üstündä bir köprü varmış, cenâbı allâ demiş, ki cebrâilâ kullar ecala derman buldular. bu dünyâda ölüm olmassa bu işin sonu nâ olacak onnar bilmes. Lokman ekim incil kitabını elinâ almış gidérmiş. cebrâilâ demiş, ki Cenâbı allâ tam köprünün ortasında kârşılایcāsın onu. soracāsın Lokman ekimâ Cebrâil nerdä bugün? Lokman ekim demiş, ki dur kitaba bakayın. kitaba baktıkta muall'ak görüneéri, demiş. bak daha bir kerä, demiş. daha bir kerä bakéeri. nâ yerdä, nâ göktä, bir büktä, demiş. daha bir kerä bak, demiş. sėnsin deycä zaman da kanadınna dokunuwardıktan sona şap suya düşürüwarı incili. başléelar bunnar bunu aramâ. bunnar bunu bir arpa tarlasında bulmuşlar birkaç sayfasını. dâ şindi bizim dokturlar, getirin bâ arpa saralım, derlär. belinâ sararlar bizim amcalar. suyunu içärlär.

Ahmät Seydof, okuryazar, 51 yaşında, yerli.

Bilmeceler

dedemin gavalı

ew ârdında dayalı (därmän ollü).

izacä çekär izi yok

gazan gaynar tuzu yok (pınar).

sáksân çakıldar, sapı benim elimdä

yedi dâ gürlär, kökü benim elimdä (yayık).

- başı yeşil, emir desem emir dîl
 dışı gara, kömür desem, kömür dîl
 içi ak, pînr desem pînr dîl (turup).
- dörd ayaklı zembil
 bân deyen dâ, sân bil (sandık).
 alaca mezar
 dünyâyı gezâr (para).
- derâ tepâ
 çingilli küpâ (gızılık „böğürtlen”).
 tencerâ kapâ
 sincirli bıkâ (boyun sâti).
- elêmes elêmes
 ateş başına gelêmes
 gelsâ dâ durâmas (yâ).
 tıngır elâk, tıngır saç
 elim amır, karnım aç (ramazan).
- dereye vâdım bi taş gōdüm
 altını yaş gōdüm
 yanıbaşında bi dew var
 taş versâm taş yir
 demir versâm demir yir (köserâ „ayakla idare edilen yuvarlak bileği taşı”).
 gıra gidâr evâ bakar
 evâ gelî gıra bakar (araba guyrû).
- lambur sopala
 ucu tokala
 havaya salsam ıldıs koparı
 aman anamın gara şoparı „çingene çocuğu” (araba sereni).
 gıra gidâr, yalın gibi
 evâ gelî, gelin gibi (balta).
- çukur uvada aygır kişnâr (teknedâ gîşi yıkamak).
 uzun ingâm (yengem) uz yatır (yatar).
 olu uşâ düz yatır (kiriş).
- ötâ lillöm (leyleşim - çocuk dilinde desemantize oluyor)
 beri lillöm
 bir ayân üstündâ
 duru lillöm (kapı).
 üllü üllü
 dibi küllü (ibrik).
- tepesi delik gara Mıstava (baca).

sân alır

çanak almas (galay).

bir ingâm vâ

bi pelî vâ

otuz iki delî vâ (goca bacalarda bakır asmâ askı).

sıra sıra bacalar

içindâ Mâmât ocalar (guan).

iki direkli

bin kiremitli (gas „kaz”).

bir ayaklı

molla sarıklı (lâna).

kat kat alma

evel zamandan galma (suvan).

daldan aşırır

dalga çibî „çubuğu” (l’amzambâ „alâimisema”).

bân gidérin o gidâr

önümdâ tin tin edâr (kölğâ).

yan yatır

gara gatır

eşâr eşâr

génâ yatır (ekmâk maşası).

atatay matatay

incâ belli gara tay (garımca).

kapı üstündâ gıyıcık (bıyık).

guyruklu gumbara

zayrâ taşır hambara (kaşık).

anası yayman garı

bubası büyüklü kuku

gızı gâr beyazı

olu dünyâ güzâli (kizes).

mor miltan „mintan”

içi dolu şıtan (kibrit).

dört köşâ

bi paşa (körgas „idare lambası”).

sıra sıra sülâr

birbirini ötlâr (garının peliklâri „kadının belikleri”).

garnı yarık

gara tauk (kilit).

yer altında bicilî tauk „piliçli tavuk” (kumpir „patates”).

dâr sokakta yaus köpek (sırgan).

kiremitlik üstündâ sirkeli çâşır „çakşır” (girâ „kırağı”).

L Ü G A T Ç E

- â - f.** Saldırmak: *yezitlär mümünün üstünâ âdi* (bir nefeste). G
- abla** is. 1. Abla; 2. geline oranla görünce ve kocasının ablastı.
- acap** zf. Acaba.
- acı alma** is. Afyon ruhu, lavdanoim: T
- acıq** zf. Azıcık.
- âç** is. Ağaç.
- adam** is. 1. Adam; 2. insan: *adamın canı sıkilêer*. E; 3. koca: *adamın yok mü?* G
- aferim** ünl. Aferin. E, T
- aga** is. 1. Ağabey; 2. geline oranla kayın ve kocasının ağabeyi.
- agromon** is. şahsi. Tarım mühendisi. T-Konop
- ahur**: *çeşmenin ahırı* is. Çeşmenin havuzu.
- âka** is. Arka. E-Strelci, Stara Reka.
- aklını zif et- f.** Aklını kaçırmak: *zif ederim aklımı* (manide). E
- aktarâç** is. Akıtma pişirirken aktarmaya yarayan saplı tava şeklinde ağaç alât. E, T
- alakakan** is. Ağaçkakan T
- Alan saya** top. G
- âlat** is. Ahlat. G
- alatla- f.** Acele etmek.
- alışçı verişçi** is. Alışverişçi, küçük tüccar. G
- Alla** is. Allah.
- Allain poştacısı** is. Cebrail. G
- alma** is. Elma.
- altınını** s. Altınlı.
- amca** is. Köylü Türkü. E, T
- Amet** is. Ahmet. Razdelci, Dobrotica
- âmut** is. Armut. E-Stara Reka
- âna- f.** Ağnamak.
- Anadol** is. Anadolu.
- anâtar** is. Anahtar. T

- andan sôna/sonacîma* zf. Ondan sonra.
- ane* is. Anne (türküde).
- anîfâ* is. Hanefî. G
- anîfâlik* is. Hanefîlik. G
- annaş-* f. Anlaşmak.
- annat-* f. Anlatmak.
- âpa* is. Arpa. E-Strelci, Stara Reka
- âpap* is. Ahbap.
- âpapluk* is. Ahbaplık.
- aptal* is. tas. Evliya. G: *Aptal Âhmet* Bedreddin Semavinin bir talebesi.
- aptalluk* is. tas. Evliyalık. G
- aptes/z* is. Aptes.
- âptezli* s. Aptesli.
- âr-* f. Ağrımak.
- aramızda altın, aramızda gurt* Çocuk yanında geçici bir çocuk hastalığından söz edileceği zaman söylenilen ifade. E
- ardan sôna/sonacîma* zf. Ondan sonra. T
- argın ürgün* s. Yorğun argın. G
- armut* is. Armut. T
- arnavit* is. Arnavut. E
- ârs* is. Gelincik (hayvan). E
- artıcak* zf. Artık. G
- âs/z* is. Ağız: *âzına kira iste-* konuşmaya üşenmek. E
- Asar kalesi* is. top. Romalılardan kalma bir kale. G
- ası da bağ.* Netekim: == *ölâ oldu.* E
- aşâ* is., s. Aşağı.
- aşâkı* s. Aşağıki.
- Âşâ* is. Ayşe. E
- aşlık* is. Açlık.
- aşşülâ* zf. Ha şöyle.
- atın-* f. Kendini atmak: *atınıvarı gölün içinâ.* G
- atladıl-* f. Atlatılmak.
- aul* is. Avlu duvarı: = *içi avlu.*
- aut* is. Avurt. G
- avacan* is. Afacan. G
- averim* ünl. Aferin. G
- aves* is. Heves. E
- avur* s. Ağır. T, E
- avur* s. Ağır. T, E

- avustos* is. Ağustos. G
aw is. Af. G
awdar is. Davar. G
Awdar İrä is. top. Davar eğreği. G
Awrika is. Afrikâ. G
awşam is. Akşam. G
awyon is. Afyon. G
ay is. 1. Ay: 2. tar. şeriat. G
ayakça zf. Ayak üstü. G
ayda- f. Haydamak. G
aydut is. Haydut. G
ayır yar. Hayır. G
ayl'am zf. Her halde: galiba: *unuttum* = . G
aylä is. Aile. G
ayrılış- f. Beraber ayrılmak. G
Ayvasız is. Hacı Tâyir Sultanın müridi. G
az buçuk zf. Biraz. G
azdan az zf. Biraz: = = *okurun.* G
ba yar. Be (erkeklerin dilinde); *ba gelin, ba gızım, ba gızanım.* G
bâ zm. Bana. G
Baba kondu is. top. T
babuç is. Pabuç: *gazin babuşları.* E
baç is. Zevce. G
bâçä is. Bahçe. G
bâdihudan sôna zf. Badehû. T
bakanak is. Bakanak. E
Bal dedä is. top. G
barabar zf. Beraber. G
barabär zf. Beraber. G
baräm bağ. Bari. G
barmak is. Parmak. G, E
baş et- f. Bitirmek: *baş ettin mi?* E
bâşla- f. Bağışlamak. G
başsız ayak gal- f. tas. Şeyhsiz kalmak. G
bâtun is. Batın. G
bayâ zf. Epey. G
bayguş is. Baykuş. G
becaiş armut is. Bir cins armut. E
Bedredin is. Bedreddin: = *Çatma kündä, Lom kazasında, tutuldu.* G.
béki,

- békim** zf. Belki.
belbär is. Berber.
béلكim zf. Belki.
bellek s. Belleyen, zihinli. G
bên- f. Beğenmek.
béndol- f. tas. Bağlanmak: *Mümin boba da Bedredinin yoluna béndoldu.* G
bännün zm. Benimle.
bey yar. Be: *bân bilmen bey.*
biawşam zf. Bu akşam. T
bikâ is. Bukağ.
bilaş- f. Başlamak.
bilka is. Hıristiyan kadını. G
binâr is. Pınar, su kaynağı. G
birada zf. Burada. G
biradan zf. Buradan. G
burda zf. Burada. G
birkala- f. Karıştırmak.
bici is. Ördek yavrusu. E
bidâ is. Pide: *pidâ sânu tepsî*. E
bî gere zf. Bir kere. G, E
bilgadir is. Kolbaşı. E
bin- f. Binmek. G
biol zf. Bir yol, bir defa: = *dâ gitti orayı.* G
birä. ünl. Bre.
biş- f. Pişmek. G, E
bişey is. Birşey (fr. *rien*).
bittâ zf. Bir daha.
bi ûr zf. Bir ara, bir zamanlar: = = *gızanı vâ dedilär.* E
bizinnäri zm. Bizimkiler. G
bizlän zm. Bizimle.
boba is. Baba. G
bobalık is. 1. Babalık. 2. tas. mürşitlik. G
bocuk is. Noel. G
bokluk is. 1. Çöplük. 2. hayvan gübresi: = *dökmä gitti tälâyä.*
bostan is. Karpuz. T-Konop
bostancı is. Eski jandarma. G
bozuk s. 1. Bozuk. 2. rahatsız, hasta: *gızanı bozuktur çocuğum hasta.* E
bozuntuluk is. Bozulmuş olma hali. G
bölcä is. Börülce. T

- bölä* zf. Böyle. E
böbär is. Biber: *gara böber*. E
bön zf. Bugün. E
böük s. Büyük. E
böükana is. Büyükanne. E
böükay is. Ocak ayı. E
böwlä zf. Böyle (türküde). T
böyn zf. Bugün. E
böyük s. Büyük. E
bua is. Boğa.
buas/z is. Boğaz.
buba is. Baba. T, E
büda zf. Burada. T, E
büdan zf. Buradan. T, E
bul- f. 1. Bulmak: 2. doğurmak: *gızan bul*-. E
bül- f. Boğulmak.
bulaş- f. Başlamak.
bulutlan- f. Bulutlanmak: *havalar bulutlandı*. E
bunnar zm. Bunlar.
burâ zf. Buraya.
burgan: *gökte yıldız burgan burgan* (türküde). G
burlâda zf. Buralarda. E
burmalı s. : = *çeşmä* Musluk.
burnu düs/z is. tabu Domuz. T
Buruşlu is. top. bir tepe. G
buyday is. Buğday. E
bük s. Büyük. G, T
bülä zf. Böyle. T, G
bülür is. Billür: *gönül dedikleri bir = şişä*. T
bün zf. Bugün. T, G
bür- f. Böğürmek.
büük s. Büyük. G, T
Câmi Hacı Hasan is. Kareneciölları masalında bir köy adı. T
Câmi Siyah is. Kareneciölları masalında bir köy adı. T
camnadıl- f. Camlatılmak.
camnat- f. Camlatmak.
candar is. Jandarma.
cem is. Kızılbaş ayini. G
cemiyet is. tas. En az 40 kişilik şii toplantısı, ayini. G

- cemnem* is. Cehennem. G
- cidâ düş-* f. Çekişip ayrılmak: *Gaygusüzüm, cidâ düşmem pîrimdân* (Abdal Musa nefesinde). G
- cümnâ* s. Cümle: = *cihan*.
- çabıcak* zf. Çabucak.
- çabık* zf. Çabuk.
- çak* zf. Ta, dek, değin. G
- çalpala-* f. Çalkalamak, temiz sudan geçirmek.
- çamur* is. Çamur.
- çantı* is. Hanş. E
- çantılı* s. Hanşlı. E
- çapma çalma* is. T
- çapras/z* s.: = *yat-*
- çârşı* is. Çarşı.
- çastık* is. Kesilmek için ayrılan kuru. T
- çayır tiken* is. Çakırdiken: *anemin çayır tiken bana gül oldu* (türküde). T
- Çaylak* is. top. G
- çelek* s. Boynuzu kırık: = *inäk*. T
- çenâ kısması* is. Bir çocuk hastalığı - doğan çocuk ememez. E
- çésçewrâ* zf. Çepeçevre. G
- çesint* s. Çeşit.
- çıbık* is. Çubuk.
- çıkım* is. Orak biçerken tutulan sıra: *beş çıkım yaptım*. T
- çingirdaklı* s. Çingiraklı: = *horaz öter*. G
- çınna-* f. Çınlamak.
- çır-* f. Çağırarak.
- çırak* is. 1. Çırak: 2. mürit: *Ayvaz, Hacı Tâyirin çırâ*. G
- çinku* is. Çinko: = *bakır kuluplu, derin çinko kap*. E
- çîî* is. Çift: = *sür-*. T
- çiwçi* is. Çiftçi. G
- çiwî* is. Çift. G
- çiwtä* is. Çifte tüfeği. G
- çocuk* is. 1. Erkek çocuk: 2. oğlan, delikanlı: *genç çocuklar garı urubaları giyelâdi*. E, T
- çocuk* is. B. çocuk. G
- çokal-* f. Çoğalmak.
- çoku* zf. Çoğu.
- çorapça* zf. Çorapla.
- çökük* 1. s. Çökük; 2. is. çöken toprak: *burası çöküktür*. E

çölmäk is. Çömlek.

çömelikçä zf. Çömelmiş olarak.

çü- f. Sıçramak ve çögmek.

çünküm bağ. Çünkü.

dâ is. Dağ.

dâ zf. Daha.

d'adu is. Hıristiyan dedesi.

dak'ar is. Dekar. E

dakıl- f. Takılmak: *dakıldı ârkaımıza*.

dakış- f. 1. Takışmak; 2. Ardınca gitmek: *dakıştı buna köpäk*.

dâl- f. Dağılmak.

dan is. Tan: = *yeri*.

dânik s. Dağınık.

danışıklık is. Danışma: = *yap-* T

dara- f. Taramak.

darar- f. Taranmak.

darat- f. Taratmak: *yapâ* =

dârcık is. Dağarcık.

dârâ1 is. Daire (çalgi).

dârâ2 is. Daire (etrafı çevrilmiş yer): *onunda türbesi var bir dârânin içindä. G darı: darısı başıma; darısı sana/sizä olsun*. Bir kimse bir düğünü, bir yeni ayakkabı, elbiseyi kutluladı mı, karşılık olarak söylenir.

OT *dâru* „(Sade olsun, katışık olsun) İlâç”.

darıla- f. Kutlulamak: *Eliflä pâdişân gızı dariléeeri birbirinä. T*

darılş- f. Birbirine darılmak; karşılıklı darılmak.

daş is. Taş. G

daşı- f. Taşımak.

dât- f. Dağıtmak.

Daut peygamber is. Davut peygamber: *herbir mârivet = = ä verildi. G*

dawşan is. Tavşan.

dayanıcı is. Dayanıklı. T

dayma zf. Daima.

dayrâ is. B. *dârâ2*.

deli bozuk s. Şımarık: *gäl burä = = . E*

deliksiz/z s. : *bubam îlin çocuklînda deliksiz dâmiş burası. E*

denil- f. Denmek, denilmek.

deniş- f. Değişmek. E

derg'â is. Dergâh: = *yap-* bir tekkeye giderek ayin yapmak (ekseri kurban keserek): *senedä bir defa derg'âni yaparıs; derg'â, bocukta başlarıs; bizdä yedi-sekiz derg'â vârdır: Aptal Musa, Genc Osman, Gaygusus... G*

- därmân* is. Değirmen. T
devir et- f. Devretmek. G
dévol- f. Defolmak. G
dewriş. is. Derviş. G, T: *gızılbaşların hepsi =; biz gizli = . G*
deyra is. Derya. G
durnak is. Tırnak.
dî- f. Değmek.
dîl/dil yar. Değil.
dîmân is. Değirmen. G
dînâk is. Değnek.
diplik. B. *savak.* T-Konop
dîş- f. Değişmek.
diver- f. Demek. T, E
dizgâ B. *dizlik.* G
dizlik is. Dizleri örten işlemeli, kaytanlı uzun get: *Bedredini iplâ asmak istemişlâr ip kopmuş, zincirlâ asmak istemişlâr zincir kopmuş. Bedredin: beni dizliklârim-nâ asın, demiş.* G
doktur is. Doktor.
dokturu is. Doktor.
donca zf. Donla.
doptiri is. şahsî. Doktor. E
dorult- f. Tedavi etmek: *bir oca dorulttu ya onu.* „T-Konop
dos(t) is. Dost.
düdüklük kemî is. Kaval kemiği. E
dük'an is. Dükkân.
dönen- f. Bir taraftan bir tarafa dönmek: *yatakta dönendim durdum.* E
duan is. Doğan.
dûma is. Doğma: *Bedredin Sultanın dûması kopması Anadoldan.* G
dümannık is. Dumanlık.
dur- f. 1. Durmak; 2. konaklamak: *Gümürcinaya durmuşlar.* G
dur- f. Doğurmak.
dûru s. Doğru.
dûrul- f. Doğrulmak:
durult/d- f. Doğrultmak: *dûruldaman.* (sizin istediğiniz yönü, şeyi) tevcih edemem.
duşman is. Düşman.
duşmannık is. Düşmanlık.
dü- f. Döğmek.
dümâ is. Düşme.
dünâk is. Tünek. G

dünyâdan göç- f. Ölmek.

dürkü is. Türkü. T

ecal is. Ecel: *ecala derman otu* Lokman Hekimin ölümüne karşı aradığı ot. T, E

ecallı s. Ecelli.

ecnabı s. Ecnebi. G

égel,

éger bağ. Eğer.

ékân zf. Erken. E

el'an zf. Halâ: = *teşindi*; = *bön*. E

élbezi is. Mendil. G

elilâki zf. İlk defa: = *geldîndâ sülemişti ya*. G

ell'an B. *el'an*. E, G

ellik is. Orak biçerken sol ele giyilen ağaçtan, parmak uçları açık eldiven. G

âmâ bağ. Ama. G

emfiye is. Enfiye. T, E

emviye is. Enfiye. G

ämmâ bağ. Amâ. G

Emnä is. Emine.

enikunu zf. Enikonu.

Er baba is. Bedreddinin müritlerinden. Tekkesi Eski Zağra, Eşek sınıklı köyünde.

erik is. 1. Erik; 2. bademcik. E

erlik is. Keramet: *bunda = var*. G

eskilikli s. Yaşlı, evel zaman insanı: = *dîliz ama biliris*.

éspap is. esvap.

espit is. Ispit.

eşk'ârâ s., is. Aşikâr: *çıkısın eşk'âreye*. E

eveli zf. Eskiden; önce: *o bândân tâ = gâldi*.

evel vakıtta zf. Eski zamanlarda.

eyâli is. Ahali.

eyli is. Ehil: = *isl'âm ehli islâm*.

Eyvaz boba is. tas. Hacı Tâyirin bir müridi. G

falfara s. Farfara. T, E

far is. Fer: *günün farı geçêê* (kaçıyor). T

fasiyet is. özenme. Vasiyet. G

fatan is. özenme. Vatan. G

ferecâ is. Ferace.

filinta Mehmet. is. lâkap. G

firaun is. Firavun.

forma is. Kenârları kıvrıcık teneke ekmek tavaşı. E

- gaba* s. Kaba.
- gabak* is. Kabak.
- gabık* is. Kabuk.
- gacal* is. Dobruca zengini. T
- gaç-* f. Kaçmak.
- gadan,*
- gadar* ed. Kadar.
- gadı* is. Kadi.
- gagıl gagıl* ünl. Bebeğin konuşmasının taklidi. G.
- gagıldaş-* f. Gürültü yaparak konuşmak; herkes bildiğini söylemek. G.
- gak-* f. Kakmak.
- gakçı* is. Bazı kelimelerde k- yerine g kullanan topluma mensup.
- gaktır-* f. Kaktırmak.
- gal-* f. Kalmak.
- gal'a* is. Kale (türküde). T
- galaba* is. Kalaba.
- galan* s. artık, öteki: = *işlari yarım yaparıs.* E
- galay* is. Kalay.
- galbur* is. Kalbur.
- galburcı* is. Kalbur satan gezgin çingene.
- galem* is. Kalem.
- galın* s. Kalın: = *bârsak.*
- galk-* f. Kalkmak.
- galma* is. Kalma: *eskidân* = *ulawları sormâ geldi.* E
- gan* is. Kan.
- ganat* is. Kanat.
- ganm* s. Kanlı.
- gap* is. Kap.
- gapı* is. Kapı.
- gara* s. Kara.
- garaca* is. Karaca.
- gârdaş* is. Kardeş: *gız* = *gızanı yeğen.*
- garga* is. Karga.
- gârgı* is. Kargı.
- gari* is. Kari.
- garımca* is. Karınca.
- gaş/z* is. Kaz.
- gatr* is. Katır.
- gaur-* f. Kavurmak.

- gauş-* f. Kavuşmak: *gün* = güneş batmak.
- gavak* is. Kavak.
- gaval* is. Kaval.
- gavas/z* is. Kavas.
- gawlät* is. Gaflet. G
- gawtan* is. Kaftan. G
- gaybet-* f. Kaybetmek. G
- Gaygusuz Abdalın tekkesi* is. top. Filibe kazası, Rozovec köyünde.
- gayinçi* is. Kayın (akraba). E
- gaylä* is. Gaile.
- gayna* is. Kaynana.
- gayna-* f. Kaynamak.
- gaynak* s. Kaynak; yerde kaynak.
- gaynat-* f. Kaynatmak.
- gaynata* is. Kaynata.
- gaytan* is. Kaytan.
- gazan* is. Kazan.
- gazık* is. Kazık.
- geçe* is. Keçe. G
- génä* zf: Yine, gene.
- genä bağ.* Ise: *bän* = bense.
- gır* s. Kır.
- gır* is. Kır: = *köpä* (tabu) kurt. E
- gırlangıç* is. Kırlangıç.
- gırnata* is. Kırnata.
- gıs/z* is. Kız.
- gış* is. Kış.
- giygıcık:* *gapı üstündä* = (bilmece - bıyık). T
- gızan* is. Çocuk.
- Gızana tekkesi* top. Çocuğu olmayan kadınların gidip Gızananın feracesini giyip namaz kılarak zürriyet aradıkları tekke. T
- gızan boncī* B. *uşak boncī*. E
- gızıl* s. Kızıl.
- gızılbaş* is. Kızılbaş, şii.
- gızılca* 1. s. Biraz kızıl; 2. is. kızıl hastalığı. E
- gızıl yumırta* B. *köfür*. T-Razdelci, Dobrotica.
- gızlık* is. Kızlık.
- gız oyunu* is. Başka yerlerde *arab oyunu* denilen bir erkek oyunu. E
- gİR-* f. Geçirmek.

- gîsi* is. Çamaşır: = *yka-*.
- git-* f. 1. Gitmek; 2. kocaya varmak: *sân gittin mi? evli misin? gocaya* = .
- goca* is. Koca.
- goca* s. Koca: = *garı*; = *garı gışı* koca karı soğuğu.
- Goçacı* soyadı. G
- gol* is. Kol.
- golay* s. Kolay.
- gon-* f. Konmak.
- gonak* is. Konak.
- gonca* is. Konca.
- gonuş-* f. Konuşmak.
- gork-* f. Korkmak.
- gorku* is. Korku: = *goyun bändä yok ben korku nedir bilmem.* E
- goru-* f. Korumak.
- gorun-* f. Korunmak.
- gouk* is. Kovuk.
- goyult/d-* f. Koyulaştırmak. E
- goyun* is. Koyun.
- göksü* is. Göğsü (III.ş.t. - masalda). T
- gölmäk* is. Gömlek. T, E
- gölmäkçä* zf. Gömlekle. T, E
- görä* is. Şenlik: *göräsini getir-* şenlik yapmak. T
- görük-* f. Gözükmek. G
- götüncelä-* f. Utanarak oturduğu yerde kimıldamak. E
- götüncelät-* f. Utanarak oturduğu yerde kimıldamasına sebep olmak. E
- gözbâcı* is. Gözbağcı.
- grafon* is. Gramofon. E
- gözledil-* f. Gözletilmek.
- gulak* is. Kulak.
- gulâ tözü* is. Kulak tözü. E
- gum* is. Kum.
- gumbara* is. Kumbara.
- gumsal* s. Kumsal.
- gurak* s., is. Kurak.
- gurban* is. Kurban.
- gurt* is. Kurt.
- guru* s. Kuru: = *denis/z gök yüzü.* G
- guru-* f. Kurumak.
- guruluk* is. Kuruluk.

- gurungas* s. Kuru ve zayıf: = *yüzlü*. E
- guruş* is. Kuruş.
- guvan* is. Kuvan.
- guvet* is. Kuvvet.
- guy-* f. Koymak.
- gücük* s. Küçük. T
- gül* is. 1. Gül; 2. tas. Semavilerde dedenin dergâhta başına koyduğu sarıklı taç:
Bedredin kulu gülâ tapar. G
- gülbenk* is. Gülbank: = *çek-*. G
- gülbent* is. tas. Semavilerde dedenin dergâhta başına sardığı sarık: *bobalar gülbendi kuşanurlar*. G
- gülcek* is. Gülme: *gülcektän unudüwaréerin* gülmekten unutuyorum. E
- güleceklik* s. Gülünç, güldürücü. G
- güleş* is. Güreş. T-Moravka.
- güllük* is. Gürlük. G
- güllük* is. Tarım kooperatifinde emek günü norması. E
- gülşâni* tas. B. *semâvi*. G
- gün* is. 1. Gün; 2. güneş; tas. tarikat. G
- gün direklä-* f. Güneş şuaları bulut arasından değnek değnek görünmek: *gün direkléri, yâmr yakın*. E
- günük* is. Gömlek. G
- günnük* is. 1. Günlük; 2. tarım kooperatifinde emek günü norması.
- günüs/z* zf. Gündüz. E-Ravno Selo.
- güs* is. Göğüs: = *ver-*, = *hur-* göğsüyle vurmak. T
- Güsüm* is. Gülsüm. E
- güväm erî* is. Çakal eriği. E
- (h)acı* is. tas. Seres kasabasına vararak Bedreddin Semavinin tekkesini ziyaret ve orada ibadet eden kimse. G
- (H)acı Tâvir Sultan* is. Gorno Novo selo köyünden, Karâsan Sultan oğullarından olup çete kurarak yakalanan Bedreddin Semaviyi kurtarmaya çıkan ve Bedreddinden destur alan bir semâvi şii. G Türbesi Gorno Novo seloda: *biz Hacı Tâviris; yatar kalkar ona yalvarıs*. G
- (h)adı* ünl. Hadi. G
- (H)akiw* is. Hakif. G
- (h)alallaş-* f. Helallaşmak. G
- (h)amır* is. Hamur.
- (h)ânâ* is. Hane, ev: *geléri kendi hânelerinâ*. E
- (h)angı* s. Hangi. T, G
- (h)ankı* s. Hangi. E

- (h)arap *turap et-* f. Bozmak, bozguna uğratmak. T
- (H)asan boba is. Yerlilerin kanaatine göre Horasandan gelerek Gorno-Novo-se-
lo köyünü kuran zat. G
- (H)atçâ is. Hatice.
- (h)atırlı s. Hatırşinas: = *çocuk*. T-Moravka.
- (h)avis/z is. Hafız. G
- (h)aviyet is. Hafiyet. G
- (h)awta is. Hafta. G, E
- hayat/d is. İki gözlü evin birinci odası; günlük oturma odası. T
- (h)ayl yar. Hayır.
- Hayın boas/z top. *Bedredini* = *boazdan geçirdilär*. G
- (h)ep genâ bağ. Ne de olsa.
- (h)episi zm. | (h)epsi.
- (h)epsileri zm. Onların hepsi.
- (h)epsimis/z zm. | (h)epimis/z.
- (h)epsinis/z zm. | (h)epinis/z.
- hépkenâ bağ. Ne de olsa. E, G
- (h)éptân s., zf. Büsbütün.
- hıyl' hıyl ünl. Mizmız insanın konuşmasının taklidi. T-Konop
- hızmet is. Hizmet.
- hızmetçi is. 1. Hizmetçi; 2. tas. mürit. G
- (h)îbâ is. Heybe.
- (h)îç olmadım zf. Hiç olmazsa.
- Hongariya is. Macaristan. G
- (h)oras/z is. Horoz.
- hotul is. Bataklık yerde kaynak. T
- höküm is. Hüküm.
- hörekâ is. Öreke. T (bulg. *hürka* aynı)
- hulül mangır is. Kalp para. T
- hür- f. Vürmek: G; T: *ateşâ yongâ* = ; *misir* = ; T aynı
- hü ünl. tas. Huda, tanrı, ya huda! G
- hülkâ is. Ülke. T
- Hüsên is. Hüseyin. T, E
- ilaf is. Laf. T
- ilaw is. Laf. G
- ıldıs/z is. Yıldız. T
- irât s. Rahat.
- irâzi s. Razi: = *gât-*
- iscak,

- ıscak* is., s. Sıcak. E
ismik s. Sıkılğan, mahcup. T
ısranı is. Tekneye yapışan hamuru kazıyacak aygıt. E
ıstawka is. İstifa: *ıstawkasını ver-*. G
ıştınma-,
ıştınma- f. Tinmamak.
îcäk is. Yiyecek.
ıcenä zf. İyice.
ıçi ed. İçin.
İdêles/z is. Hidrellez. E
ihmallik is. İhmal: *bän = katmeerin, ölesiyе savaşıerın.* E
ıkrarlı s. tas. Bir tarikata bağlı. G
îl- f. Eğilmek.
îl is. Gil: *anam îli* annemler. T
il'â s. Elâ (türküde). T
il'âzum s. Lâzim. E
ılbas is. Libas. G
ilêki s. İlerki.
îlân- f. Eğlenmek.
ıler tutar yeri olma- f. Gayet hırpalanmak: *bunda = = yer yok; bunun = = yer kalmamış.* T
iletlân- f. Kusurlanmak, illet kapmak. T
ilk sewtä zf. İlk defa. E, G
ingä is. Yenge.
îräk is. Eğrek.
îri s. Eğri.
ırış- f. Erişmek (türküde). T
Irza is. Rıza. G
îsan is. 1. İnsan; 2. koca: *îsanım öldü.* E
îsik s. Eksik.
İstambol is. İstanbul.
işän s. Şen.
işännik is. Şenlik.
îşi s. Ekşi.
îşi- f. Ekşimek.
işkilinde ol- f. Zannetmek: *işkilimdä.* T-Moravka
îtiyar s. | *ihtiyar.*
ıycenä zf. İyice.
ıye is. Eğe: = *kemikläri.*

izâcâ is.: = *çekâr izi yok*

gazan gaynar, tuzu yok (bilmecce- pınar). T

kâ zf. Kadar. G

kabilâ is. Birkaç kardeşin ailelerinin topu. T

kabur is. Kabir. G

kadıreya s. Kıvırcık: = *kavası*. G

kak is. Kak. E, T

kakla- f. Kaklamak. E, T

kalçın is. Terlik. G

kaltakla- f. Kaltak vurmak. T

kalva is. Kalfa. G

kâm is. Gam. G

kamkaykı s. Büsbütün kaykılmış. E

kanârâ is. Kanara?: *min min minârâ*

minârânin üstünâ kanârâ

kanârânin üstünâ gâr yâmuş

garın üstünâ gan damnamış (bilmecce - kires). T

kanca is. Maşraba. E

Kaptı kül'ah is. Kareneciölları masalında bir köy adı. T

kâr is. Kahr.

Karâsan is. Kara Hasan.

karip s. Garip. G

karşı et- f. Karşı gelmek: *bir şopar = eder onnarı*. T

kas/z is. Gaz.

katacı is. Taşlık (tavuklarda).

kater is. 1. Kader; 2. tas. yol, tarik: *katerdâ İmam Câfârâ'uyâris; katerdâ Alidir Kük*

ların başı. G

kava is. Kafa. G, E

kaydâ is. Kaide.

kayıbını kaybet-: *kayıbını kaybedân anasının koynunda arar*. kayıbı olan kaybettiğini her yerde arar, anasını koynunda bile. T

kaykı s. Sırtı kaykılmış. E

kaykıl- f. Arkasını dik tutmak, kurulmak. E, T

kayrı,

kayrık,

kayrıkın zf. Artık.

kefâzâ s. Kepaze. E

kefâzâlik is. Kepazelik. E

kel'âm is. 1. Kelâm; 2. tas. dedelerin hayatından, tarikat geleneklerinden söz eden, ibret verici tasavvuf şiiiri. Kaygusuz Aptalca bir kelâm:

kelâm:

*Şu dünyânın ötesinü
vardım deyen yalan söylär.*

*Baştan baş sefâsını
sürdüm deyen yalan söylär.*

*Şu dünyâda malım mülküm
vardır deyen yalan söylär.
ark kazâlar (kazarlar) argın ürgün
felek çevirir çargın... G*

kem dert is. tabu. İspazmoza. E

kemerâ is. Hayvan gübresi. T

kenara çık- f. Bitirmek. E, T

kendini beyan et- f. (Sır olduğu sanılan bir kimse) belirlemek. T

kendini gaybet- f. Bayılmak. E

kenew is. Kenef. G, E

keret is. Defa: *okerettâ* o takdirde: *(h)ayvannar gırdâ oldü kerettâ.* E

kesâ is. Cep. T

Kéydi Hamam is. Karenciölları masalında bir köy adı. T

Kéydiyan is. Karenciölları masalında bir köy adı. T

kezlâ- f. 1. Gezlemek; 2. bir yeri ölçmek. 0

Kezman is. Karenciölları masalında bir kızın adı. T

kmalıca s. Maharetle kınalı: = *elindân bâdâ içär.* T

kırçan is. Marttan sonra gelen ay (halk takviminde): *Idrellezâ yirmi beş gün vârkân
kırçan ayı girir, Idrellezi yirmi beş gün geştiktân sôna çıkar; elli gün sürär.* E

kırçma is. Meyhane.

kırımsı is. Dolu (buz taneleri). T-Moravka

Kırkalan çayırı,

Kırkalan çayırılı/ is. top. Elif ilâ Mâmıt halk hikâyesinde. T

Kırklar is. tas. Kırk erenler, ki şiiilere göre Rumeliye önce onlar geçmiştir: *Kırkları
toplayan Ali ilâ Muhammât.* G

Kırklar bayramı is. tas. 9 mart (eski takvim) günü; o gün yumurta yinir, ilkbahar
kutlanır: *herkes kusurundan yıkanır.* G

kırnak s. Yakışıklı, güzel: *çok = adamdı.*

Kırşeyri is. Kırşehir. G

kıyat is. Kağıt.

Kızılalma is. top. Viyena olacak: *Kırklar Kızılalmaya kadar dayanmışlar.* G

kibirlik is. Kibir: *kalbimizdâ kinnik = tutmayıs (nefeste).* G

- kilbar* is. Kehribar. E
- kîlâ* is. Kehle. E
- kilim* yar. Ki: *bilmem* = . E
- kimisi* zm. Bazısı. E
- kinnik* is. Kin. G
- kires/z* is. Kiraz. E
- Kirsâ tepâ* is. top. Eskiden kilisesi olan bir tepe. G
- ko* yar. Keşki: = *annatsın*. E
- kofan* is. Kovan (özenme). G
- kolver-* f. Koyvermek. E
- kompir* is. Patates. T
- koyunnu* s.: *çocuklu* = Çoluklu çocuklu: *derg'âmis* = = *olur*. *dergâhımıza* çocuklar da gelir. G
- koyver-*: *kendini koyver-* f. Kendini salmak, sıkılmamak. E
- köfür* is. Paskalye arifesi; Paskalyeden bir gün evvel. E
- kölgâ* is. Gölge. E
- körgas/z* is. İdare lambası. T
- köserâ* is. Ayakla idare edilen yuvarlak bileği taşı. E
- köw* is. Köy. E, T
- kudem* is.: *dökülür kudemler*, *altun sancaklar* (Abdal Musa nefesinde).
G(OT *kuddamî* „ön ile ilgili; önde olan”)
- kudum* is. Uzak bir yerden gelenin şerefine çahnın hava?: *Mêti gelecek deyü kudumnar çalınır*. (bir nefeste). G (OT *kudum* „ 1. uzak bir yerden, uzun bir yoldan gelme; 2. ayak basma”)
- kufetli* s. özenme. Kuvvetli. G
- küma* is. Lâstik. T
- küma* yar. Koma, eğlenmeden: = *güt*. G
- kumandar* is. Kumandan. T
- kumitâ* is. Eşkiya. E
- kumpir* is. Patates. T
- kurbet* is. Gurbet. G
- küva* is. Kova. G
- küwar* is. Bavul. G
- kü* is. Köy. G
- küççük* s. Küçük. E
- küççükay* is. Şubat. E
- külhânâ* is. Külhanbeyi, külhanî: *défolun burdan külhânälâr*. T
- kümbâ* is. (Tuğla, kiremit) soba. T-Konop
- kümüş* is. Gümüş. T

kün is. Gün. E
künaw is. Günah. E
kütükânâ is. Kütüphane. G
küw is. Küf. G
küvür is. Küfür. G
lâm is. Lağım.
l'amzambâ is. Alâimisema. T
lâna is. Lahana.
law is. Laf. T
lew is. Leva. G
lîlük is. Leylek.
lillöm is. çocuk dilinde; Leyleğim; *ötä* =

beri =

bir ayân üstündä

duru = (bilmece - kapı) T

lîsan is. Nisan. E

lüp lüp ünl. Yüreğin sesinin taklidi.

mâbet is. Muhabbet.

magrık is. Mağrip. G

makuf is. Vakıf. E

mâlâ is. Mahalle.

mâlıkât is. Mahlûkat. G

mâlim is. Muallim.

mal mel'âl is. Mal mülk.

mâmısz is. Mahmuz.

Mâmıt/d is. Mahmut.

mâmızlan- f. Mahmuzlanmak (TS da yok).

mâna is. 1. Kusur, eksiklik: = *bul-* ayıplamak, kusur bulmak; 2. behane.

mânacı is. Kusur bulan.

mancar is. Yeşilbaş. E

mandallı s. Mandalı olan: = *gapı*.

maraba ünl. Merhaba: *marabayın* size merhaba.

mare ünl. Mari. E

mârebâ is. Muharebe.

marı ünl. Mari. G

mârum s. Mahrum: = *gal-*.

mari ünl. E

mârivet is. Marifet. G

mâsum s. Masum.

- mâsus* s. Mahsus.
- maşînkâ* is. Yemek sobası. T-Türbe köyü
- mât* is. Mart. E-Strelci, Stara Reka
- mayna* is.?: (*h*)âlimişçek her maynadan annarıs (bir nefeste). G
- mazmata* is. Mazbata. G
- medetsis/z* s. Issız, fena (yer): = *yer*. T-Konop
- mejdiye* is. mecdiye (altın para bireyi).
- Memet* is. Mehmet. T-Dobrotica, Razdelci
- mengemä* is. Mengene
- merak ver-* f. Gönül vermek. T
- Meralık* is. top. T
- meret kalsın* ünl. Eksik olsun: = = *Anadolun yolları* (bir türküde). G
- merkemä* is. Mahkeme. G
- Mêti* is. Mehdi. G
- meyva* is. Meyve.
- Müidin.* is. Muhiddin: = *Abdal* Gorno Novo selo köyünde Hasan babanın müridi.
G
- mıktar* is. Muhtar. G
- mısâvir* is. Misafir. G
- Mıstan* is. erkek adı.
- Mıstava* is. Mustafa.
- mîdan* is. Meydan.
- millet* is. Akraba, büyük aile, soy: *o bizim millettän.* T
- miltan* is. Mintan. T
- Mîräm* is. Meryem.
- misâfir* is. Misafir. E, T
- misir* is. Mısır (buğdayı).
- moma* is. Hıristiyan kızı: *momalar çirwari.* G
- mömä* is. Meme. E
- Mualli Orasan* is. Kareneciölları masalında bir köy adı. T
- Muammet/d* is. Muhammet: *Muammäd awşamı cüma akşamı.* G
- mucizat* is. Mucizeler: = *göster-*. G (OT *mu'cizat*).
- muip* is. Taraftar, şii. G
- musambacılık* is. İhalkârlık. G
- müfür* is. Mühür. G
- mühip ol-* f.: *hakka mühip olan kendi soyunur* (Abdal Musa nefesinde). G
(OT *mühib* „1. heybetli; 2. korkulur, tehlikeli”)
- mükmün* s. Mümin (türküde). T
- mümün* s. Mümin.

- Mümün* is. Erkek adı: = *baba* Seydi Paşanın mahlası. G
- mürşüt* s. Mürşit. G
- mürşütlük* is. Mürşitlik: *Horasanda Şeh* (Şeyh) *Mâmut* = *verdi Bedredinâ*. G
- mürüt* is. Mürit. G
- müslümnük* is. Müslümanlık, sünnilik. G
- Nakiye* is. kadın adı.
- nâlât* s. Yaramaz, hain.
- nâna* zf. Nereye. G
- nânda* zf. Nerede. G
- nândan* zf. Nereden. G
- nâp* zf. Nasıl. G
- nas* zf. Nasıl.
- nasât* is. Nasihat.
- nası* zf./ *nasıl*.
- naştrapa* is. Maşraba. E
- nâvilâ* s. Nafile. G
- Naymâ* is. Naime-kadın adı.
- Nâziw* is. Nazif-erkek adı. G
- nê* zf. Niçin. E
- nêçi*, f.
- nêçin* zf. Niçin.
- nêdâ* zf. Nerede.
- nefes* is. 1. Nefes; 2. tas. Ainlerde okunan hususî, tasavvuf şüri. G
- neft* is. Ölüm: *sân benim neftimâ sebep oldun*. T
- négadar* zf. Nekadar.
- Nemrut/d* is. *B. Kırklar bayramı*. G (OT *Nemrud* „Babil'in kurucusu denilen hükümdar”)
- nerâ* zf. Nereye. E, T
- neşep* is. Mezhep. G
- nesnâ* is. 1. Nesne; 2. tane: *iki* = *çıkârdık*. E
- nestâ* is. Nesne.
- nestön-* f. Hatırlamak. E
- nestât-* f. Niyetlenmek, niyetine girmek. E
- nevalâ* is. Yiyecek, bes, gıda. T
- never* is. Nefer. G
- Newzâ* is. Nefize-kadın adı. G
- néysâ*, *néysânâ* yar. Neyse, ne de olsa.
- nışan* is. Nişan.

- nışannı* s. Nişanlı.
nışannık is. Nişanlık.
ni zf. Ne: *senin adın ni?* T, E
nicâ zf. Nasıl: = *gorkmadı*. E
nik'â is. Nikâh.
nislik is. Şinik. T
Nuf is. Nuh. G
Nutviye is. Lütifiye-kadın adı. G
ô- f. Ovmak. E
ocakzâdâ s. Sülâlesi belli olan.
ôda zf. Orada. T, E
ôdan zf. Oradan. T, E
ogadar zf. Okadar.
ôklâ is. Oklava.
okudul- f. Okutulmak.
okuttur- f. Okutmak: (*h*)*ocalara* = şifa olsun diye hocalara okutmak.
ôl is. Oğul.
olan s. Bütün: = *bildîmi dâ unuttum*. E
olarda zf. Oralarda.
ollen s. Azlolunan. G
olun- f. Olmak: *olünmârı*. G
oncalıkın zf. Okadar: = *giyamaskan ellerâ verdim seni* (türküde). E
onnâlan zm. Onlarla.
onnan zm. Onunla.
onnar zm. Onlar.
onul- f. Onulmak, unulmak: *yürêmâ aşın onulmaz yara* (türküde). T
onüşta,
onüştan zf. Onun için, o sebepten.
opuşt s. Umum: = *iş*. E
orâ zf. Oraya. T,E
Orasan is. Horasan: *siz Orasandan gelmä*. G
orayı zf. Oraya. G
orâ zf. Oraya. T, E
ormannık is. Ormanık.
ortanca s. Ortanca. T
osa: *nas osa* zf. Nasıl olsa. T
Osman Gâzi türbesi is. top. Osman Gazi Bağdattan gelmiş, Çalılar (Partizani, Filibe ilçesi) köyünde vurularak ölmüş. Türbesi köyün dışında, bir tarla içinde.
G

- Osman öldü* is. top. bir tepe. G
oturukça zf. Oturuk olduğu halde.
ow- f. Ovmak. E
öfkeleş- f. İşi inada bindirmek: *çocuklar öfkeleşmiş. bey, deelâr, yannız bubam olu mu biléeri Doburcayı?* T
örân- f. Öğrenmek. E
örtü is. 1. Örtü; 2. çatı: *eveli mektep, câmi örtüsü altındâdı.* E
ötle- f. Öğütlemek. T
ötögün zf. Geçen gün. E
pâdişâ is. Padişah.
pâdişâlik is. Padişahlık.
palatka is. Çadır.
pâli s. Pahalı.
pâllik is. Pahalılık.
paniklâ- f. Yorulmak. T-Konop
pâyton is. Fayton.
Pazârcık is. Tatar Pazarcığı. G
pelik is. Belik.
pêlivan is. Pehlivan.
pençirâ is. Pencere.
pénsiye is. Emeklik aylığı.
peresennik is. Issız yer. T
pil'ak pil'ak ünl. Yavaş yavaş yürümenin taklidi. T-Ljubičevo
pınar is. Pınar. E
pyzıgan is. Mürver. E
pinir is. Peynir.
pismet is. Posta.
pošta is. Posta.
pos(t) is. Post (deriden).
prutistan s. Protestan. G
rasla- f. Rastlamak.
remilci is. Remil açan: *pâdişâ remilcilâri toplamış.*
ruf is. Ruh. G
rüjdiye is. Rüштиye.
sâ zm. Sana. G
sabâ is. Sabah.
sabâlan zf. Sabahleyin. T
sabâleyn zf. Sabahleyin. E
Sabât is. Sabahat. Sebahat - kadın adı.

- sabun* is. Sabun. G
- Sâdedin* is. Sadeddin.
- Sâdife* is. kadın adı.
- Sâdiye* is. kadın adı.
- sakâlan-* f. Açılmak, aydınlanmak: *dan yeri sakâlandı.* G
- Sakarlı Merası* is. top. köy adı, Çirpan ilçesinde; bugün Markovo köyü. G
- sâkin ol-* f. 1. Eğleşmek, oturmak: *gurlangıç evä çok sâkin olëeri;* 2. munis olmak, sokulmak: *ayı insana sâkin olmeeri ama...* E
- sali* is. Salı.
- sallaş-* f. Savaşmak, yeltenmek: *yauklusunu uyandirmâ sallaşmış, uyannmamış.* G
- salver-* f. Koyvermek.
- salveril-* f. Serbest bırakılmak, koyverilmek.
- sâmsak* is. Sarımsak. E
- sâp* is. Sahip.
- sât* is. Saat: bulgârca = alafrağa saat (gece yarısı 12 yi gösteren), *türkçä* = (güneş batarken 12 yi gösteren). E
- saw* s. Saf. G, E
- savet* is. Şura.
- sayacı* is. Başka yerlerde *cemal oyunu* denilen oyun. E
- Saydâ* is. Saide - kadın adı.
- sayfâ* is. Sayfa.
- Saymä* is. Saime - kadın adı.
- sebâ* is. Sabah (türküde).
- séki* is. Üç ayaklı, alçak oturak. E
- Seki Sirtı* is. top. G
- sâli* zf. Hayli, epey zaman, bir ara: *owdunayın bir = emzirmeycen. ovduktan sonra biraz vakit emzirmeyeceksin.* E
- Selimâ* is. kadın adı.
- semâvi* is. tas. Bedreddin Semaviyi şeyh bilen ve hem şeriata, hem de tarikata ibadet eden, aptesli bir kol, ki ikiye ayrılır: Aptal Ahmet kolu: Hacı Tahir kolu. Semavilerde 33 yaşından sonra sakal bırakmak sünnettir. Eskiden perçem bırakılmış. G
- sännän* zm. Seninle.
- seren* is. Araba sandığı. alınarak, yerine saman, ekin demeti taşımak için konan yüksek parmaklıklılı veya çatmalı eşya. T
- sewdâli* s. Sevgili: *sewdâlm.*
- sıbit-* f. Fırlatmak: *sıbittılar sazlık içinä.*
- sınaş-* f. Alışmak. E, T
- sınw* is. Sınıf. G

- sıñkostra* is. Haciz: = *et-* haczetmek. T-Konop.
straca zf. Sırayla. T
sîr düvesi is. Buzağı. E
sırın- f.: *gır köpekləri gelmiş sırımymış*. E
sîrtmaç is. Sığirtmaç.
sıs- f. Susmak. E
sıvış- f. Kenara çekilmek, sivişmek, sıvışmak: *sıvış ötä*. T
sıyrbas/z is. Şihirbaz. G
Sîdi is. Seydi - erkek adı.
sincir is. Zincir. E, T
sinsilä is. Silsile. G
siplä- f. İğneyle batırmak, saplamak. E
sîr is. Seyir.
sîrâk s. Seyrek.
sî(r)t- f. Seğırtmek.
sizinnäri zm. Sizinkiler. G
sizlän zm. Sizinle.
Soflar is. köy adı, Kızanlık ilçesi. G
sofuluk is.: *on iki tarikin birisi sofuluktur*. G
sôna zf. Sonra. T, G
soncası zf. Ondan sonra. G
son nâyet zf. En nihayet. T
son sonunda zf. En nihayet.
sôra zf. Sonra.
sorma,
sorna zf. Sonra. G
sorucu ol- f. Soruşturmak, nezaketle sormak.
sosa is. Şose. E-Stara Reka
soukluk is. 1. Soğukluk; 2. Hüşaf. E
sovak is. Araba sandığının dibi. T
Sowya is. Sofya. G
soyunuk s. Soyunmuş olan. T
söwlä- f. Söylemek (masalda). T
süan is. Soğan.
sûk is. s. Soğuk.
sultan is. 1. Sultan; 2. tas. tarikat önderi: *Hacı Tâyir Sultan, Bedredin* = G
susuru is. Dişi manda. T
sü- f. Söğmek.
sülä- f. Söylemek.

Sülman alevsel'âmın türbesi is. Yedi deniz aşırı olduğu ve leyleklerin Süleyman peygamberi ziyarete gittikleri sanılan yer. T

sünətçi is. Sünnetçi.

sürü- f. Sürmek: *altıncıda gördük Serez alkını* (halkını); *yedincidâ yüs sürüdük Sultana* (Bedreddin Semaviye). G

süt is. Söğüt.

şâ is. Şah.

şâdât is. şahadet.

Şâip is. Şuaip - erkek adı.

şefâyet if. Şefaet. G

şeh is. Şeyh. G

şehlik is. tas. Şeyhlik: *Bedredin siz angı külüsünüs; dedi. Yeni şârlı deyincâ, yeni-olsun, dedi.* G

şeit is. Şehit.

şekêlân- f. Şekerlenmek. G

Şerfâ is. Şerife - kadın adı.

şerrât is. Şeriat. G

şey is. Şeyh. G

şindi zf. Şimdi.

şitan is. Şeytan.

şopar is. Çingene çocuğu.

şöwlä zf. Şöyle (türküde). T

şurâ zf. Şuraya. T, E

şurayı zf. Şuraya. G

şurâ zf. Şuraya. T, E

şülâ zf. Şöyle. G, T

tâ zf. Daha.

tâla is. Tarla.

talep is. tas. Mürit: *dedâ saltıwarı taleplârdân birini.* G

talgın is. Talkın: = *kıl*- (türküde). T

tânâ is. Tane.

tap zf. Ta, dek, değin: *bân şindi = orâ mı gidên* (gideyim)? T

tarana is. Tarhana.

taray is. Bağ bozumunda kütüklerde kalan üzümler; ekin ve meyveler toplandıktan sonra tarlada veya ağaçta kalan ekin veya meyve. E

tarasturman is. Ağustosböceği. T

taraw is. Taraf. G

tarikât is. argo. Zemanе, çok bilmeye çalışan. T, E

târla is. Tarla.

taşara is. Ayakyolu. T

Taşlıcak is. top. G

taş namazı is. Yolcu namazı. G

tât is. Taht.

tâta is. Tahta.

tauk is. Tavuk.

tauk otu is. Kekik, çemen. T

tawla is. Ahır. T

tayfa is. Tayfa, taife.

tayın is. Tayin. T

te yar. İşte.

tecrebâ is. Tecrübe: = *al-* bir keramet olduğunu anlamak = *aliwari o zaman*. G

teh yar. İşte.

tekêlân- f. Tekerlenmek. G

telgraf is. Telgraf.

tes/z zf. Tez.

testil is. Destur: *uşaklar* = *almış hocadan, Elifim*. T

testir is. tas. Tarikatın sırrını bilip saklama. G (OT *testir* „gizleme, saklama, setretme”)

teşincenâ zf. Şimdıcik: *bân gırdan* = *geldim*.

têtâ is. Teyze. T, E

teyna s. Tenha. T-Moravka

tezâ zf. Yakında: = *yaptılar bu yolu*.

Tıblı Yıldız/z is. Kareneciölları masalında bir köy adı. T

tî yar. İşte. T

tih ünl. Tüh. T

tik- f. Dikmik. G

tikiş is. Dikiş. G

tôba is. Torba. E-Strelci, Stara Reka

Tongar Mémât is. lakap. G

tonuşta, *tonuşta* is. tonuşta. G

tonuştan zf. İşte onun için, işte o sebepten.

toplak is. Toplantı. E

Toprâ Asar is. top. bir kale. G

tôracıkta zf. İşte oracıkta.

torin is. Torun. G

tozlat- f. Toza bulamak: *tozlatacak goyunnar seni*. E

tozluk is. Keçi gönünden bir nevi lâstiksiz mest (güya Tozluk bölgesinin adı buraya gelen Türklerin tozluk taşımından kalmışmış). T: (TS *tozluk* „getir”)

- tömbek* is. Tümbek. G
- töş* is. Döş: = *kemi*. E
- trudovak* is. şahsî. Tarım kooperatifinde emek günü norması. E
- tûla* is. Tuğla.
- tûm* is. Tohum.
- tutsa-* f. Düşeyazmak. E-Stara Reka
- tutun-* f. 1. Tutunmak; 2. yurt, vatan edinmek: *burda tutunmuşlar*. G
- tûyan* s. Şişman.
- tükü* is. Türkü. G, E
- türt-* f. Dürtmek. E
- türüs* s. Dürüst. E
- tüvek* is. Tüfek. G
- û-* Oğmak. T, G
- û birä* ünl. Köpeği kovmak için kullanılan ünlem: *ayıya. = = dedineyin saldrée in-sana*. E
- ufal-* f. Ufalanmak. E
- ukâra* s. Fukara. G
- ulak* is. Oğlak.
- ûl otu* is. Oğul otu.
- umaç* is. Oğmaç.
- unudul-* f. Unutulmak.
- ûr* is. Uğur: = *ola!* = *olayın!*
- ûraş-* f. Uğraşmak.
- urf* is. Ruh. G
- uruba* is. Ruba.
- Uruççuk,*
- Uruçuk* is. Rusçuk şehri.
- urum* is. Rum.
- urus* is. Rus.
- Urusçuk* is. Rusçuk.
- usa* is. Tasa, kaygu; = *tasa: nâ usalarımız, nâ tasarılarımız var isa kaldıra* (bir nefeste); = *çek-*. G
- uşa* zf. Gerektiği gibi; sağlam: *ayâm basameerî* =. E
- ûşa-* f. Okşamak.
- uşak boncî* is. İspazmoza (çocuk hastalığı). E
- uta* is. Fita. G
- uva* is. Ova.
- uvalık* is. Ham, yumuşamamış meyve: *guraktan* = *oléerî*. E
- uyanıklı* s. Uyanık, gözü açık. E

uygunluk is. Ungunluk.

uygununca zf. Usulünce: *bân = mâni düzerin*. E

ük is. Höyük. G

ülâ zf. Öyle. G, T

ülân is. Öğle.

ülâş- f. Paylaşmak, üleşmek. G

üllü: = =

dibi küllü (bilmece - ibrik). T

ün is. Öğün.

ürân- f. Öğrenmek. G, T

ürendâ is. Üvendire. G

ürât- f. Öğretmek. G, T

ürü- f. Üremek. E

üsür- f. Öksürmek.

üt is. Öğüt.

üylâ zf. Öyle. G, T

vâ / *var*.

vâis/z is. Faiz. G

Vâhri is. Fahri - erkek adı. G

vakitçâ zf. Vaktinde: = *geldim e?* T

vakti zamanda zf. Bir zamanlar (masalı başlarken).

val is. Fal. G

valan zm. Falan. G

valyara s. Farfara. G

vâni s. Fani. G

vârâ is. Fare. G

vark is. Fark. G

vason is. Fason. G

Vatma is. Fatma - kadın adı. G

vayda is. Fayda. G

vazîvâ is. Vazife. G

vazla s., zf. Fazla. G

velek is. Felek. G

venâ s. Fena. G

vener is. Fener. G

ver is. Fer. G

veran s. Viran. G

verannik is. Viranlık. G

verecâ is. Ferece. G

- verıştâ* is. Ferište. G
Verit is. Ferit - erkek adı. G
verman is. Ferman. G
ves is. Fes. G
viçi is. Fiçi. G
viransız/z is. Fransız. G
virsis/z is. Hırsız. G
vir vir ünl. Fir-fir. G
vıstık is. Fıstık. G
vızlı s. Hızlı. G
vīdan is. Fidan. G
vikir is. Fikir. G
vil is. Fil. G
vil'an zm. Filân. G
vilican is. Fincan. G
vilim is. Film. G
vilis/z is. Filiz. G
viranna- f. Hastalanmak, rahatsızlanmak.
virannık is. Vıranlık; hastalık, rahatsızlık.
viran ol- f. Hastalanmak, rahatsız olmak.
viryas/z is. Feryat. G
vişenk is. Fişenk. G
vita is. Hindi. G
vitil is. Fıtil. G
vitnä is. Fitne. G
vitnâlik is. Fitnelik. G
vitrâ is. Fitre. G
viyat is. Fiyat. G
vrenk s. Frenk. G
Vuat is. Fuat - erkek adı. G
ya yar. Ya: *bir gızant vârdı ya.*
yâdes is. Lades.
yâli s. Yağlı: = *bârsak.*
yalım zf. Herhalde: *târlaya gitmiş* = .G
yâmur is. Yağmur.
yane yar. Evet. G
yanpeş is. Yan.
yaragan s. Yararlı. T-Konop
yassı s. Yatsı. T

- yastâç* is. Yastığaç.
yatikça zf. Yatık olduğu halde.
yaudi is. Yahudi: = *kısmı*.
yauklu is. Sevgili.
yazılık s. Yazılı. E
yazlâ is. Hayat odası. E
yemeni is. Demode, çok sağlam, ökçeli ayakkabı.
yeşilcâ is. Yeşilbaş. E
yezit is. tas. Kızılbaş olmayan müslüman; şünnî (kızılbaşlara oranla).
yımırta is. Yumurta.
yımşak s. Yumuşak.
yıva is. Yuva. T
yivir- f. Yoğurtmak. E
yîñ s. Yeğni: avuru yîni o çeker. E
yoksam bağ. Yoksa.
yokuş is. Bayır. E-Stara Reka
yolca zf. Yoldan, yol boyunca.
yönetâ is. tabu. Kurt. E
yörü- f. Yürümek.
yûrt is. Yoğurt.
yurtluk is. Eskiden köy, kasaba olan yer: *kü şu yurtluktaymış*. G
yürsek s. Yüksek. T
zahir is. tas. Hanefî: = *beş vakit namaza ibadet eder*. G
zanât is. Zanaat.
zaplı s. Zaptedilmiş, kapalı: *can kafestâ* = *bir kuştur* (türküde). T
zarzavat is. Zerzavat.
zâtı zf. Zaten.
zayrâ is. Zahire.
zebep is. 1. Sebep; 2. şifa: = *olsun* (şu ilâç, şu dua hastalığın geçmesine sebep olsun temennisiyle).
Zebur is. Zebur: = *insannarın içindâ*. *Zeburda nâ vârsa onu sülêris*. G
Zekiye is. kadın adı.
zewda is. Sevda. G
zîñ is. Sığın. G
zundan is. Zindan.
zîñ is. Zihin: *zîni bütün: zîni dâmk*.
Zîñâp is. Zeynep - kadın adı.
Zörâ is, Zöhre - kadın adı. G

KISALTMALAR

alm.	almanca
ar.	arapça
bağ.	bağlaç
bulg.	bulgarca
ç.	çoğul
E	Elene Balkanı Türk ağızları
ed.	edat
f.	fiil
fa.	farsça
fr.	fransızca
G	Gorno Novo selo köyü Türk ağızı
is.	isim
isp.	ispanyolca
lat.	latince
OT	M. N. Özön, Osmanlıca Türkçe Sözlük, İst., 1965.
Pann	V. D r i m b a, Sources roumaines de la dialectologie historique turque (I), Les écrits en langue turque d'Anton Pann, „Revue de linguistique”, VIII, 1963, N-1, s. 133-161.
Rod	M. M o l l o v a, Traits de fusion dans le dialecte turc du Rhodope de l'Est, „Linguistique balkanique”, XIV, 2, 1970, s. 57-81.
s.	sıfat
ş.	şahıs
t.	tekil
t.	tükçe
T	Tozluk Türk ağızları (gakçı)
tas.	tasavvuf
top.	toponimi
TS	Türkçe Sözlük, TDK yayımları — sayı: 293, Ankara, 1969.
ünl.	ünlem
yar.	yaraç
yun.	yunanca
zf.	zarf
zm.	zamir.